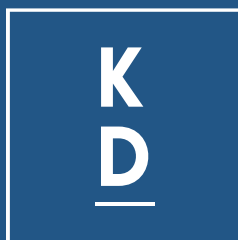

Med hjärta för Västra Götaland

Budgetförslag 2025 med plan för 2026 och 2027

VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Inledning	5
1.1 Förord	5
1.2 Om budgeten och dess roll i styrmodellen.....	7
1.3 Långsiktighet i den ekonomiska och verksamhetsmässiga planeringen.....	7
1.4 Nämnders och styrelser fortsatta arbete med budgeten	7
1.5 Budgetens långsiktiga mål och principer	7
1.6 Sammanställning av budgetens utmaningar, mål och fokusområden	11
2 Västra Götalandsregionens verksamheter	13
2.1 Hälsa- och sjukvård.....	14
2.1.1 Strategi för hälso- och sjukvården	14
2.1.2 Trygg och nära vård	14
2.1.3 Sjukvårdens höga kvalitet	16
2.1.4 Sjukvårdens situation och ekonomi.....	17
2.1.5 Omställningen av hälso- och sjukvården	18
2.1.6 Utveckla den nära vården.....	19
2.1.7 Prioritering för jämlik vård med hög kvalitet och tillgänglighet	19
2.1.8 Fortsatt utveckling av digitala vårdformer och tjänster	20
2.1.9 Fokusera på kvalitetsdriven verksamhetsutveckling	20
2.1.10 En hälsofrämjande och förebyggande hälso- och sjukvård	20
2.1.11 Använd vårdens resurser på bästa sätt.....	21
2.1.12 Tillgängligheten måste öka	23
2.1.13 En halv miljard till upphandlad vård	23
2.1.14 Förstärkning av ambulanssjukvården	24
2.1.15 En sammanhållen hälso- och sjukvård.....	25
2.1.16 På väg mot en mer personcentrerad hälso- och sjukvård	26
2.1.17 En förbättrad psykisk hälsa.....	27
2.1.18 Unga med könsdysfori	27
2.1.19 Första linjens sjukvård och ökad tillgänglighet.....	28
2.1.20 En psykiatrisk vård som bygger på kunskap	29
2.2 Regional utveckling.....	30
2.2.1 Regional utvecklingsstrategi.....	30
2.2.2 Stärk elektrifieringen och digitaliseringen	30
2.2.3 Ett blomstrande västsvenskt näringsliv.....	31
2.2.4 Gröna och blå näringar samt hållbara livsmedel	32
2.2.5 Främja fullföljda studier	33
2.2.6 Minska tudelningen på arbetsmarknaden	33
2.2.7 Folkhögskolorna.....	33

2.2.8 Besöksnäring.....	33
2.2.9 Effektiva miljöinsatser.....	34
2.2.10 Biologisk mångfald och friluftsliv.....	34
2.2.11 Åtgärda infrastrukturbehoven för att knyta samman Västra Götaland	35
2.2.12 Godstransporter.....	35
2.3 Kollektivtrafik	36
2.3.1 Trafikförsörjningsprogram för Västra Götaland.....	36
2.3.2 En kollektivtrafik att lita på.....	36
2.3.3 Ökad trygghet i kollektivtrafiken.....	37
2.3.4 Pålitliga sjukresor	37
2.3.5 Jämlik närtrafik.....	38
2.4 Kultur	38
2.4.1 Kulturstrategi för Västra Götaland.....	38
2.4.2 Kultur med fokus på barn, äldre, landsbygd och civilsamhälle	38
2.4.3 Stärk civilsamhällets roll i kulturlivet.....	40
2.4.4 Öka läsningen bland barn	40
2.4.5 Kultur för äldre	40
2.4.6 Kulturlivet på landsbygden	40
2.4.7 Ett levande kulturarv	41
3 Västra Götalandsregionens verksamheter.....	41
3.1 Regionstyrelsen.....	41
3.2 Fastigheter.....	41
3.3 Service	42
3.4 Inköp.....	42
3.5 Säkerhet och beredskap	42
4 Västra Götalandsregionens medarbetare.....	43
4.1 En attraktiv arbetsgivare.....	43
4.2 Ett hållbart arbetsliv.....	43
4.3 Tillitsstyrning genom ett stärkt och närvarande ledarskap	44
4.4 Senior kompetens	44
4.5 Kraftsamling runt utbildningsuppdraget och framtidens medarbetare.....	45
5 Hållbarhet.....	45
5.1 Minskad miljö- och klimatpåverkan	45
5.2 Hållbarhetsarbete som står på tre ben	46
6 Västra Götalandsregionens ekonomi.....	47
6.1 Ekonomisk utblick.....	47
6.2 Skatteintäkter och generella statsbidrag	47

6.3 Investeringar.....	48
6.4 Fördelning av regionbidrag under perioden.....	48
6.5 Ekonomisk inriktning för Västra Götalandsregionen	49
6.5.1 Finansiella mål.....	49
6.5.2 Investeringsram.....	49
6.6 Fördelning av regionbidrag under perioden	49
6.7 Tabellverk regionbidrag	50
7 Ekonomitabeller	49
7.1 Resultaträkning	52
7.2 Balansräkning.....	53
8 Beslutspunkter	54

1 Inledning

1.1 Förord

Inflationen och räntorna har börjat röra sig i en bättre riktning. Samtidigt sänks räntorna inte i den takt som förväntats i USA, kriget i Ukraina fortsätter och kriget i Mellersta Östern visar inga tecken på att vara nära ett slut. En rad utmaningar kvarstår således och den enskilt viktigaste faktorn för Västra Götalandsregionens ekonomiska utveckling är att fler människor kommer i arbete. Sedan har detta givetvis också oerhört positiva effekter för de som kommer in på arbetsmarknaden. Det krävs därför en viss försiktighet även framöver. I enlighet med den så kallade förvaltarskapstanken vill vi att varje år bär sina egna kostnader så att vi inte tär på kommande års reformutrymme.

I kristdemokratisk politik är förvaltarskapstanken central. Den innebär att vi ska förvalta, inte förbruka, miljö, ekonomi och andra tillgångar. I tider av oförutsägbarhet och osäkerhet är det tydligt att regionens fokus behöver ligga på kärnverksamheter, hålla ordning på finanserna och säkra en trygghet och god vård för invånarna.

Vi fortsätter den inriktning vi haft i tidigare budgetar. Det innebär att sjukvården prioriteras främst - och att regional utveckling därmed får stå tillbaka något. Inom regional utveckling vill Kristdemokraterna ha ett större fokus på att främja fler företag, jobbskapande, goda kommunikationer, ett brett deltagande i kulturlivet, utbildningsmöjligheter samt **effektiva** miljö- och klimatinsatser. Vi vill ha en fortsatt översyn av onödig administration och kostsamma externa evenemang samt bristande effektivitet inom lokalförsörjningen. Likaså måste sjukvårdens produktivitet förbättras och icke-evidensbaserade behandlingsmetoder fasas ut.

Kristdemokraterna ser regionens möjligheter - men blundar samtidigt inte för de problem som finns att hantera i närtid, liksom på längre sikt. Västra Götalandsregionens främsta utmaning handlar om att komma till rätta med vårdköerna. Dagens köer är längre än vid motsvarande tid förra året. Utvecklingen går åt fel håll. Ska köerna på allvar kortas krävs det att vi i betydligt högre grad tar tillvara den kapacitet som finns hos de externa utförarna. Varje dag av onödig väntan är en dag av onödigt lidande för patienten.

Det är av största vikt att nuvarande struktur och arbetssätt i sjukvården ses över och att den nödvändiga omställningen inom hälso- och sjukvården intensifieras. Det behövs ett väl fungerande samarbete mellan regionens olika vårdinrättningar där även de privata vårdgivarna används. Likaså behöver regionen stärka samarbetet med kommunerna så att patienter, när de fått den behandling de behöver, tas hem av kommunerna. En viktig

del i samarbetet är även kompetensutveckling hos kommunens sjukvårdspersonal för att på ett säkert och tryggt sätt kunna omhänderta svårt sjuka äldre. En större samverkan krävs också mellan regionerna. Köerna ser inte likadana ut i olika delar av Sverige. Tillsammans med andra regioner kan en mer samarbetsinriktad resursanvändning bidra till kortare köer.

Målsättningen är en köfri vård där varje patient har rätt till vård i rätt tid med rätt kompetens.

Stefan Svensson, gruppleddare

1.2 Om budgeten och dess roll i styrmodellen

En budget ska innehålla alla inkomster och utgifter. Denna budget för Västra Götaland innehåller de prioriteringar vi kristdemokrater vill göra. Det är prioriteringar för 2025 och planer för 2026 och 2027. Vi utgår ifrån de gemensamma måldokument och planer som regionfullmäktige har antagit. Budgeten förmedlar den strategiska inriktning för Västra Götalandsregionen som vi kristdemokrater vill se under den kommande treårsperioden och utgör ett underlag för vägval i den fortsatta planeringen för politiska nämnder och styrelser.

Den budget regionfullmäktige antar utgör den ram som sätter gränser för verksamheten inför nästkommande år. Här visar vi kristdemokrater våra ambitioner med mål och ekonomi inom såväl de områden VGR enligt lag ska bedriva verksamhet som inom andra områden VGR åtagit sig.

1.3 Långsiktighet i den ekonomiska och verksamhetsmässiga planeringen

Fokus i arbetet med budget och uppdrag/överenskommelser har tidigare i stor utsträckning varit på kommande verksamhetsår. Därmed har planering och åtgärder ofta skett med ett kortsiktigt perspektiv. Den nya politiska organisationen syftar bland annat till att flytta fokus till mer strategiska frågor med mer långsiktigt perspektiv. Det innebär att styrelser och nämnders flerårsplanering med budget och genomförande av givna uppdrag, både för ekonomi och verksamhet, ska ges ett större utrymme. Det innebär bland annat att anpassningar av verksamhet till givna uppdrag, ekonomiska resurser och inriktning ska beskrivas i flerårsplaneringen.

För att få mer långsiktighet i planeringen är inriktningen att fasa ut den ettåriga budgeten för utförarstyrelserna. Uppdrag och ekonomiska förutsättningar ska i stället utgå från flerårsplaneringen.

1.4 Nämnders och styrelser fortsatta arbete med budgeten

Nämnder och styrelser ska i tillämpliga delar bryta ner de mål och riktlinjer som regionfullmäktige ger i sin budget och planera sin verksamhet i linje med dessa. Regionstyrelsen ska, under sin uppsiktsplikt, följa hur nämnders och styrelser arbete fortskrider med genomförande av budget 2025 och planer för 2026 och 2027.

1.5 Budgetens långsiktiga mål och principer

Vad är ett politiskt mål? Vad är ett rimligt övergripande mål för ett politiskt parti i Västra Götaland? Ett politiskt parti med självrespekt måste se till helheten. Inte till egna politiker eller speciella väljargrupper. Ett klassiskt svar i europeisk politisk filosofi är det gemensamma goda. Det är också det vi kristdemokrater har som övergripande mål. Med det menar vi att skapa ett gott samhälle där alla invånare ges förutsättningar att efter eget ansvar skapa ett gott liv.

Men vad är då ett gott liv? Finns det några gemensamma kriterier eller rent av villkor för ett gott liv i en region som Västra Götaland, eller för den delen i ett land som Sverige eller i en stad i vår region? Finns det gemensamma villkor som gäller alla invånare oavsett kön eller ålder? Ja, det finns sådana villkor. Dessa villkor uppfattas ibland så självklara att vi inte ens tänker på dem. Inom den politiska filosofin kallas de för

grundläggande värden. Ibland kallas de för allmängiltiga eller universella värden, eftersom de gäller alla människor. De utgör livets goda förutsättningar, som vi alla under normala omständigheter vill förverkliga. Den avgörande grunden för alla andra sådana värden är livet självt. Livet är förutsättningen för att kunna förverkliga hälsa, frihet, kunskap, sanning, vänskap, kärlek, rättvisa, respekt, vår miljö och andra sådana grundläggande värden. Värden som dessa är egenvärden men de är samtidigt mål att förverkliga. Handlingar som går ut på att rädda liv, värna hälsa, vinna frihet, tillägna sig kunskap, förmedla sanning, finna vänskap och kärlek, skipa rättvisa, visa respekt och värna miljön är alla handlingar som vi accepterar som moraliskt riktiga för sin egen skull. Men instrumentella värden som till exempel makt, positioner, status, pengar och profit är inte värden för sin egen skull utan handlingar för att vinna makt och pengar accepteras enbart etiskt och moraliskt om vi eller andra kan förverkliga grundläggande värden genom dem. Inte ens fred är ett värde för sin egen skull om det är på bekostnad av till exempel liv, hälsa och frihet.

Det som skissas här är den moralfilosofiska grunden för mänskliga rättigheter. Men det är också den moralfilosofiska grunden för ett gott liv. Det är grundläggande värden som följer av människans natur. Det är också grunden för oss alla att respektera andras mänskliga rättigheter. Här finns en etikens trefald: värden, rättigheter och skyldigheter. Det är grundläggande värden, rätten att förverkliga dessa värden och plikten att låta andra förverkliga dem. Denna moralfilosofiska tradition kallas för naturrätt och denna naturrätt har tydligast manifesterats i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter. Det är en naturrättslig moralfilosofi, som bör ligga till grund för all annan rätt. Den är prejudiciell. Naturrätten kommer före all annan lagstiftning och före alla andra regelverk, och de ska harmoniera med naturrätten. Det är därför en rättighetskatalog till grund för konstitutionen och övrig svensk lagstiftning skrevs in i konstitutionen 1974 och ytterligare en katalog av rättigheter blev svensk lag genom att Europarådets konvention om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna inkorporerades som svensk lag 1994.

Med naturrätt avses människans natur och rättigheterna går tillbaka på en rätt att förverkliga grundläggande värden för den mänskliga existensen. Var människa har således rätt till liv och när någon annan dödar en annan människa så är det ett allvarligt brott mot naturrätten. Då förvägras en människa att leva. Att förvägras hälsa, frihet, sanning, kunskap och andra egenvärden är också brott mot naturrätten. Naturrätten har således inget med naturen och naturens egna lagar att göra, utan den utgår ifrån människans natur och hennes behov och intresse att kunna förverkliga grundläggande värden för att blomstra som människa.

Naturrätten har rötter så långt tillbaka vi kan gå i mänsklighetens skrivna historia. Naturrätten förutsätter ingen specifik livsåskådning. Den har således en potential att samla alla människor eftersom naturrätten utgår ifrån människans existentiella villkor. Naturrätten harmonierar väl med den kristna etiken, men inte lika väl med etisk nihilism, eller etisk relativism eller en konsekvensetik som nyttoetik. Därför är det mycket viktigt att politiska partier sluter upp bakom den naturrätt som politiskt kodifierats av världens länder och av Europas länder samt av professioner inom sjukvården som läkare och sjuksköterskor. Det är också viktigt att de inte ändras i strid med naturrätten. Det blir rent sakligt fel och slår dessutom tillbaka förr eller senare.

De främsta naturrättsliga dokumenten i modern tid är FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna. Båda utgår ifrån rätten till och respekten för mänskligt liv. Med dessa folkrättsliga deklarationer som grund har det beslutats om en rad andra konventioner. Exempel som är relevanta för sjukvård är till exempel FN:s universella deklaration om bioetik och mänskliga rättigheter och deklarationen om allmän hälsa (2019) samt Europarådets bioetiska kod, Oviedokonventionen. Dessa naturrättsliga konventioner ska ligga till grund inte bara för landet Sverige utan även för regioner och kommuner. Till denna uppräknade av naturrättsliga dokument kommer så olika yrkeskoder som Genève-deklarationen för läkare 1948 och en kod för sjuksköterskor som antogs av International Council of Nurses (ICN) 1953. Ingen av de nämnda koderna är renodlat naturrättsliga, men det är i den naturrättsliga traditionen de står.

Alla dessa grundläggande värden utgör livets goda förutsättningar och politikens övergripande mål är enligt Kristdemokraternas mening att på solidarisk grund så långt möjligt skapa eller bidra till alla invånare och alla naturliga gemenskaper i vårt län ska kunna förverkliga dem. Inte minst gäller det för oss regionpolitiker att arbeta för allas hälsa genom en väl fungerande sjukvård och friskvård, men också ett väl fungerande kulturliv för den inre människan och för väl fungerande kommunikationer, som gör det möjligt för alla att förverkliga dessa värden genom arbete, fritid och goda relationer.

När förutsättningar finns för ett gott liv finns också förutsättningar för lycka och välmående. Det gäller förutsättningar för enskilda personer men också för så kallade naturliga gemenskaper, där familjen är den grundläggande gemenskapen, men en naturlig gemenskap kan också vara grannar, ett byalag, en förening, en församling eller ett företag.

Hur mäts då lycka i Västra Götaland? Ett mått skulle kunna vara hur sjukvården fungerar; att den räddar liv, botar, lindrar och tröstar. Ett annat vilka resultat skola och utbildning ger. Åter ett annat skulle kunna vara enskilda invånares ekonomiska styrka eller hur länets näringsliv och kommunikationer frodas och utvecklas på ett etiskt hållbart vis. Ytterligare ett annat att kulturen lever och får oss invånare att växa i vårt inre.

Men lyckan sitter inte bara i hälsa, utbildning och pengar. Lycka är nog framför allt hälsa i kombination med mening med livet. Den senare tycks inte ha så mycket med en budget för Västra Götalandsregionen (VGR) att göra, men betydelsen av själva verksamheten för invånarnas motivation att leva, växa och bidra till det gemensamma goda ska inte underskattas. Vi människor har också en existentiell och andlig dimension som det är klokt att erkänna, respektera och bejaka. Den dimensionen har vi inte bara i krig och orostider, vi bör snarare alltid rusta oss i vårt inre liv för såväl goda som onda tider.

Vi kristdemokrater vill med vår politik se till hela människan och göra vad vi kan för att skapa förutsättningar för ett gott liv i en god samhällsgemenskap i hela Västra Götaland. Vi vill göra detta utifrån en kristen människosyn och etik. Inte för att den har något slags ensamrätt på bra innehåll, men för att den ger en bra grund för ett samhällsbygge och ställer höga krav även på oss politiker. Denna människosyn och etik som utgår ifrån ett oskattbart människovärde, kan också uttryckas med rent filosofiska begrepp som personalism och den nyss förklarade naturrätten. De senare begreppen visar att vi alla kan enas om såväl människosyn och etik utan att dela livsåskådning eller religion och

utan att etiketter som 'kristen' behöver missförstås. En personalistisk människosyn räknar alla mänskliga individer som personer med en reell eller potentiell förmåga att samtala och samverka, planera och effektuera.

Personalismen är också ett gammalt filosofiskt begrepp, som myntades av den kristne romerske statsmannen och filosofen Boethius (480-524). Själva personskapet utgår ifrån existensen av mänskligt liv, inte utifrån kön, ålder, funktion eller sexuell läggning. Den kristdemokratiska människosynen och etiken kan således formuleras och förklaras såväl utifrån teologi som filosofi. Naturrätt är i grova drag detsamma som kristen etik men utan den kristna etiketten på samma sätt som personalismen är detsamma som kristen människosyn men utan teologiska förtecken. Några av kristdemokratins förgrundsgestalter var med och arbetade fram FN:s deklaration om mänskliga rättigheter. Den mest tongivande var fransmannen Jacques Maritain, som ingick i en arbetsgrupp, som tillsattes av Unesco, FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur 1946 för att göra en förstudie om den teoretiska grunden och möjligheterna för att formulera en allmän rättighetsdeklaration. Det viktiga i den kristdemokratiska politiska filosofin är emellertid innehållet och inte etiketterna. Detta gäller inte minst människosyn och etik som grund för sjukvården och för hela den politiska sfären.

Etiken behöver således preciseras och tillägnas så att människovärdet inte relativiseras genom en nyttoetik som tillämpas på patienternas och de anställdas bekostnad. En hållbar människosyn och etik utgör grunden för såväl ett starkt civilsamhälle med ett innovativt näringsliv som en stabil offentlig hushållning med ett robust rättsväsende. En hållbar människosyn och etik i personalismen och naturrätten ger också en stabil grund för prioriteringar. Detta återspeglas i prioriteringsplattformen och den etiska grunden i Hälso- och sjukvårdslagen, vilka inte kan bytas ut mot en nyttoetik utan att leda till diskriminering på grund av kön, ålder, hälsa, funktion eller sexuell läggning. Allt detta och mycket mer måste till för att skapa samlad styrka av de många olika trådar som flätas samman till den väv som samhället utgör.

1.6 Sammanställning av budgetens utmaningar, mål och fokusområden

Utmaningar
Att alla invånare ska kunna vara delaktiga i samhället och utifrån en personalistisk människosyn och naturrättens etik bidra till att stärka demokratin, kulturlivet och samhällsgemenskapen.
Fortsatt arbete för att nå ökad och prioriterad vårdproduktion i förhållande till satsade medel.
Stärka tillgängligheten och korta väntetiderna inom hälso- och sjukvården.
Skapa en nära hälso- och sjukvård som bättre än idag kan möta en utveckling med en ökande psykisk ohälsa och de ökande behov som finns i en åldrande befolkning.
Behålla och locka medarbetare samt främja en utveckling där utbudet av kompetens är relevant, rätt dimensionerat och tillgängligt.
Att underlätta för näringslivet att möta ny kunskap, klara konkurrenskraften samt ta sig an den gröna omställningen och klimatutmaningen med stärkt innovationskraft.
Att nyttja utvecklingen inom digitalisering, automatisering, artificiell intelligens med nya kunskaper och kompetenser.
Att bidra till en positiv och hållbar utveckling för jobb, studier och kultur samt tillgång till trygg samhällsservice i hela länet.
Att utveckla det miljöinriktade och klimatsmarta arbetssättet i VGR i syfte att motverka de klimatpåverkande utsläppen och främja biologisk mångfald.

Prioriterade mål för 2025-2027	Fokusområden 2025
<p>Invånarnas tillgång till den vård de behöver ska öka.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Antalet tillgängliga vårdplatser ska öka för att minska problemet med överbeläggningar. • Delar av den planerade vården på akutsjukhusen ska flyttas ut till närsjukhus eller andra specialistmottagningar. • Arbetet med att korta väntetiderna för både förstabesök och behandling ska stärkas. • Mer vård ska upphandlas av alternativa utförare i syfte att öka tillgängligheten. • VGR ska verka för införandet av fler vårdval.
<p>Den digitala sjukvården ska fungera som en självklar förberedelse med tidsbokning, rådgivning, vårdbesök och behandling. Bland sjukvårdens fysiska institutioner ska primärvården vara den naturliga ingången.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Primärvården ska i anpassade vårdformer och med flexibla öppettider bedöma och möta sina patienters behov dygnet runt. • Primärvården ska verka proaktivt för den enskilde så att framtida vårdbehov minskas. • Hälsofrämjande insatser ska vara effektiva och utgå från evidensbaserade metoder.
<p>Bästa möjliga kunskap ska finnas tillgänglig och användas i patientmötet, eller av patienten själv i sin egenvård.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vårdutbildade medarbetare ska avlastas arbetsuppgifter som inte kräver vårdutbildning. • Implementeringen av effektiva vårdprocesser och arbetssätt ska stärkas.
<p>Västra Götalandsregionen ska i större utsträckning stötta enskilda till bättre levnadsvanor.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande information ska förmedlas och det goda samtalet ska föras. • Användningen och implementeringen av fysisk aktivitet på recept ska öka. • Hälsofrämjande insatser ska intensifieras.
<p>Skapa attraktiva arbetsplatser och förbättra möjligheten till karriär- och kompetensutveckling.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nya och förändrade arbetssätt ska utvecklas. • Erfarenhet och kompetens ska avspeglas i löneutveckling och lönespridning. • Chefers och medarbetares organisatoriska förutsättningar ska förbättras. • Arbetet med arbetstidsförläggning ska ses över. • Förutsättningarna för att genomföra VGR: s utbildningsuppdrag ska förbättras. • Fler praktikplatser (APL/LIA/VFU) ska säkerställas. • VGR ska premiera och underlätta för äldre medarbetare att fortsätta arbeta i regionen efter att de uppnått pensionsålder.
<p>Säkra behovet av återhämtning och avlastning samtidigt som köer betas av.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Schemaplaneringssystem och standardiserad schemalägningsprocess ska införas. • Bemanningsplanering och arbetstidsförläggning ska förbättras.

Stärka innovationskraften – för ett konkurrenskraftigt näringsliv i framkant.	<ul style="list-style-type: none"> • VGR ska verka för att stärka digitaliseringen, elektrifieringen och cirkulära affärsmodeller. • Takten i "Klimat 2030 – Västra Götaland ställer om" ska öka.
Bygga kompetens för kompetensförsörjning och livslångt lärande.	<ul style="list-style-type: none"> • VGR ska främja fullföljda studier. • De yrkesutbildningar som VGR erbjuder ska fortsatt utvecklas för att möta arbetsmarknadens behov. • VGR ska stödja insatser som möter den kompetensförsörjningskris som privat och offentlig sektor står inför.
Knyta samman Västra Götaland.	<ul style="list-style-type: none"> • VGR ska verka för uthållig samverkan kring infrastrukturutveckling samt ett gott underhåll av befintliga vägar och järnvägar. • VGR ska främja insatser som binder stad och land närmare varandra.
Ett internt miljöarbete i framkant.	<ul style="list-style-type: none"> • VGR: s miljö- och klimatpåverkan ska minska i enlighet med Miljömål 2030.
Västra Götalandsregionen - en föregångare för en hållbar utveckling.	<ul style="list-style-type: none"> • Den idéburna sektorns möjligheter att bidra till den lokala och regionala utvecklingen ska stärkas.
En trygg och tillgänglig kollektivtrafik.	<ul style="list-style-type: none"> • Andelen hållbara resor ska öka i hela Västra Götaland. • Trygghetsinsatserna inom kollektivtrafiken ska utökas.
Kultur för ökad inkludering - för ett samhälls- och kulturliv som når och angår invånarna i Västra Götaland.	<ul style="list-style-type: none"> • Deltagandet i kultur- och samhällslivet ska stärkas. • Minska den ofrivilliga ensamheten.

2 Västra Götalandsregionens verksamheter

Västra Götalandsregionen bedriver sin huvudsakliga verksamhet inom nedanstående fyra områden: hälso- och sjukvård, regionutveckling, kollektivtrafik och kultur. Grunden för ambitionerna och inriktningen inom dessa utgår från de strategier och planer som fastslås för respektive område. Det är utifrån dessa som mål, ambitioner, aktiviteter och åtgärder ska planeras och genomföras.

2.1 Hälso- och sjukvård

2.1.1 Strategi för hälso- och sjukvården

Västra Götalandsregionen är med svenska mått mätt en stor region. Det gäller geografi, befolkning och verksamhet. Det utgör ett stort ansvar för regionens folkvalda politiker att leda och förvalta. Det finns en bred kompetens såväl i som utanför själva organisationen och goda förutsättningar att samordna verksamheter. Regionen har möjlighet att hantera och driva förändringar inte bara i den egna organisationen utan också i samhället i stort. Samtidigt har regionen stora utmaningar när det gäller till exempel demografi, kompetensförsörjning, tillgänglighet och ekonomi.

När andelen äldre blir större ökar vårdbehoven. Det kommer att märkas bland annat som en ökad konkurrens om arbetskraften. Det går därför inte att räkna med att det på sikt kommer bli fler medarbetare inom hälso- och sjukvården. En ökande andel av de ekonomiska resurserna kommer att behöva läggas på digitala lösningar så att personalens tid kan läggas på de patienter som har störst behov. Därför är det även nödvändigt med förändrade arbetssätt. För att kunna forma verksamheten tillsammans med och för invånarna, handlar det om att arbeta som ett sammanhållet hälso- och sjukvårdssystem, att nyttja digital teknik, att våga göra nytt och annorlunda samt att lära av varandra. Tydliga prioriteringar inom hälso- och sjukvården kommer också krävas.

Förändringarna, för att nå ett sammanhållet hälso- och sjukvårdssystem, utgår från regionens strategier för hälso- och sjukvården, 1. Omställningen till en god och nära vård 2. Sveriges bästa offentliga arbetsgivare samt 3. Satsningen på en gemensam och bra miljö för vårdinformation. Ett sammanhållet hälso- och sjukvårdssystem är en nyckel för att nå målen i strategierna. Förändringarna som strategierna innebär är beroende av varandra. Hälso- och sjukvårdssystemet är större än regionen, vilket kräver samverkan i utvecklingen tillsammans med kommuner, privata vårdgivare och det civila samhället.

2.1.2 Trygg och nära vård

Under normala omständigheter vill vi alla vara friska och vi är beredda att offra mycket för att bli friska och för att vi eller våra närstående ska få bästa möjliga vård och omsorg. Vi är ytterst angelägna om att sjukvården ska fungera väl och vi gläds oerhört över alla fantastiska insatser som görs när vi själva eller någon annan räddas tillbaka till livet eller botas från någon sjukdom. På motsvarande sätt kan långa köer på akuten eller uppskjutna operationer väcka frustration och oro eftersom hälsan är så grundläggande och betydelsefull för hela livet. Hälsa är ett grundläggande värde. Hälsa visar oss vad god etik kan vara. Att verka för god hälsa är något självklart moraliskt gott. Motsatsen är moraliskt ont.

Målet med VGR: s hälso- och sjukvård är enligt Hälso- och sjukvårdslagen "god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen." Denna hälso- och sjukvård ska ges "med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet."

För att sjukvårdens mål ska kunna uppfyllas måste enligt samma lagstiftning kvaliteten i verksamheten "systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras." Om en sådan vård ska kunna säkras med hög kvalitet och tillgänglighet för alla invånare menar vi kristdemokrater att det finns ett antal nödvändiga förutsättningar. Människosynen och den naturrättsliga etiken måste hållas levande. Människovärdet är inte bara lika. Det har en oskattbar nivå. Alla människor har ett unikt och okränkbart värde och ska behandlas därefter. Detta ställs särskilt på sin spets när det gäller hälso- och sjukvård. Där är vi som svagast när vi är patienter, men samtidigt är vi alla unika. Inte bara för oss själva utan också för dem som är oss nära. Och om det gäller dig själv, så finns det ingen rationell grund för att det inte skulle gälla andra; ja alla andra. En risk bland flera är något som vi kan kalla avpersonifiering. Vi måste i alla sammanhang behandla varandra som personer, vilket betyder som fullvärdiga medmänniskor. Det borde vara praxis inom politiken och ska vara praxis inom all hälso- och sjukvård. Under rubriken "socialt" i anamnesen förs normalt in relevanta sociala förhållanden som anhöriga (till exempel föräldrar, syskon, make, maka, livskamrat, barn, barnbarn), yrke, tidigare yrke, utbildning, hobby, intressen). Allt för att vården och relationen ska kunna vara så pass personlig så att anställda i samtal ska kunna lyfta patientens egenvärde och självkänsla, men också så att personalen ska kunna identifiera sig med patienten. Patienten får aldrig bara bli ett personnummer, sängnummer eller rumsnummer på en avdelning. Denna omistliga del av det mänskliga får inte rationaliseras bort. En avpersonifiering kan leda till distans och förtingligande på ett sätt som egentligen ingen vill bli behandlad.

Vi människor vill leva ett gott liv. Vi vill leva och förverkliga grundläggande värden som skapar ett sådant gott liv. Det gäller hälsa som vi självklart vill kombinera med andra grundläggande värden som frihet, vänskap, kunskap (utbildning) och rättvisa. När alla människor i ett land kan förverkliga värden som dessa är landet civiliserat och politiken har nått ett viktigt mål. Det gemensamma goda uppnås genom att alla människor ges förutsättningar och möjligheter att förverkliga ett gott liv.

Subsidiaritet och solidaritet är två vägledande kristdemokratiska principer. Principen om subsidiaritet innebär att beslut ska fattas på lägsta möjliga ändamålsenliga nivå. För att skapa en så god vård som möjligt tror vi att fler beslut ska föras ut från politiken och tillbaka till professionen. De som arbetar inom sjukvården ska känna att de har makten och ansvaret att vara med och utforma morgondagens sjukvård. Vi vill skapa ett arbetsklimat där varje medarbetare känner en lust och ett ansvar att vara med och utveckla och förbättra hälso- och sjukvården. Det är ett medmänskligt arbete och det är i ordets rätta mening verkligen ett politiskt arbete, som emellertid inte ska förväxlas med det övergripande partipolitiska arbetet.

Principen om solidaritet innebär en sammanhållning människor emellan i till exempel en viss grupp eller landsdel. I VGR gäller det inte minst sjukvården, som vi axlar gemensamt via skattsedeln. Kristdemokraterna menar att hälso- och sjukvården ska vara solidariskt finansierad och behovsstyrd. Men en hälso- och sjukvård byggd på människovärdes- och behovsprincipen kräver också prioriteringar. Med detta följer en avgränsning mot de åtaganden som inte omfattas av en solidarisk finansiering. Sådana insatser bör den enskilde själv välja, finansiera och prioritera. Den solidariskt finansierade hälso- och

sjukvården ska vara ändamålsenlig och kostnadseffektiv, bygga på patientsäkerhet och vara baserad på kunskap och beprövad erfarenhet. Vår gemensamma hälso- och sjukvård ska kännetecknas av kvalitet, kontinuitet och valfrihet. Flera olika vårdgivare kan stimulera till nytänkande och tillföra vården nya dimensioner. Privata, kooperativa och ideellt drivna alternativ ska ges förutsättningar att utvecklas.

2.1.3 Sjukvårdens höga kvalitet

Den medicinska utvecklingen inom hälso- och sjukvården har varit mycket framgångsrik sedan regionen bildades 1999. Det finns därför mycket gott att säga om sjukvården i Västra Götaland. Kvaliteten står sig väl när vår sjukvård jämförs internationellt. Lindrande, botande, tröstande och livräddande insatser görs dagligen och sjukvårdspersonalen är värd all uppmuntran. Men ingen verksamhet saknar förbättringspotential och i vissa delar är bristerna allvarliga. Helhetsbilden av kvaliteten dras inte minst ned till följd av den bristfälliga tillgängligheten.

Målet för svensk hälso- och sjukvård är en god hälsa och en vård på lika villkor. Vården ska ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. Detta sammanfattar Hälso- och sjukvårdslagen. Patientlagen värnar patientens integritet, självbestämmande och delaktighet. Förutsättningen är en god kvalitet på vården, som ska stå i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. Sjukvården ska helt enkelt utföra sitt arbete i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. Något annat är lagbrott.

Denna formulering ”vetenskap och beprövad erfarenhet” står för någonting mycket viktigt. När den medicinska vetenskapen genom forskning, granskning och publicering gjort sitt och myndigheter som Socialstyrelsen och läkemedelsverket gett klartecken, då är det dags för vårdinsatser inom den reguljära sjukvården. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) är en expertmyndighet, som oberoende granskar metoder och insatser inom sjukvården. Deras resultat ligger till grund för Socialstyrelsens riktlinjer. Vad som sker inom den akademiska forskningens ramar täcks av forskningsetisk lagstiftning. Om vetenskap och beprövad erfarenhet saknas för insats eller vård som praxis, får sjukvården inte bedriva den.

I rapporten *Delredovisning av den nationella sjukhustillsynen* av Inspektionen för vård och omsorg (IVO) från januari 2023 riktas skarp kritik mot många av landets sjukhus. Framför allt är det akutsjukvården som uppvisar brister. Antalet vårdplatser motsvarar inte behoven och patientsäkerheten äventyras när väntetiderna blir långa och avdelningarna överbeläggs. Den stora vårdreformen ”Omställningen”, som handlar om att mer vård ska ske utanför sjukhusen och närmare patienterna, exempelvis inom primärvården och vid äldreboenden, sägs gå för långsamt. I omställningen ingår primärvården, men akutsjukhusen kan inte renodlas om inte primärvården fått större kapacitet för att kunna fånga upp dem som tidigare i onödan åkte till akuten. Primärvården behöver således byggas ut och äldresjukvården förbättras.

Dessutom finns det en alltför stor risk att sjukvårdens kvalitet varierar inom länet. Variationen visar att det finns ett gap mellan aktuell och väsentlig kunskap och den konkreta verkligheten i sjukvården. En annan utmaning är de sociala skillnaderna i folkhälsa och att hälsan i vissa utsatta grupper inte utvecklats på samma positiva sätt som i befolkningen som helhet. Utöver detta medför den demografiska utvecklingen att sjukvården har betydande utmaningar framför sig. Våra akutsjukhus får dessutom ofta in

patienter med en komplex medicinsk multimorbiditet, det vill säga enskilda personer som har ackumulerat flera kroniska sjukdomar. Den lite friskare och mer lättskötta majoriteten syns ofta inte på sjukhusavdelningarna. De omhändertas på mottagningar eller av primärvård.

Det förebyggande folkhälsoarbetet är grundläggande för att stärka människors hälsa, där individens egna val och förutsättningar har stor påverkan på hur långt vi når i det hälsofrämjande arbetet. Det goda samtalet måste föras mellan framför allt profession och medborgare. Det ska vara utgångspunkten för det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbetet och gå tillbaka på information baserad på vetenskaplig evidens och beprövad erfarenhet. Information ska dessutom vara klar och lättfattlig och samtal ska föras med respekt och skapa trygghet. Ett gott samtalsklimat med tid för personen att fråga, lyssna och fatta egna beslut skapar på goda grunder förtroende. Målen för folkhälsoarbetet ska vara tydliga och mätbara.

2.1.4 Sjukvårdens situation och ekonomi

Sjukvård i hela landet sägs lida av dålig ekonomi. Det är i ett internationellt perspektiv inte sant. År 2021 var hälso- och sjukvårdens utgifter som andel av BNP 11,3 procent. Sverige var bland de åtta OECD-länder som hade högst utgifter för hälso- och sjukvård i relation till BNP under 2021. Generellt sett lider således svensk sjukvård knappast av brist på pengar men väl av brist på samordning och effektivitet. Pensionsuppräkningsarna har under ett par år satt rejäl press på regionens ekonomi. Det trycket lättar framöver och om inget oförutsett inträffar ser 2025 ut att bli ett något bättre år än 2024.

Svaret på utmaningar om dålig tillgänglighet och långa köer har ofta varit att tillföra betydande ekonomiska resurser. Samtidigt är det mest överhängande bekymret att rekrytera och behålla medarbetare. Trots resurstillskott på 5 procent årligen till hälso- och sjukvården, är tillgängligheten fortfarande alltför låg och köerna alltför långa. Det krävs omfattande insatser för att effektivisera och öka produktiviteten för att klara ekonomin i stort och förbättra tillgängligheten. Detta behöver ske samtidigt som att arbetsmiljön och utvecklingsmöjligheterna för Västra Götalandsregionens medarbetare förbättras. Det är alldeles nödvändigt för att vårdens verksamheter ska klara av den stundtals svåra bemanningssituationen.

För att lösa problemen behöver en rad reformer genomföras för att åtgärda i huvudsak organisatoriska systemfel. Dessa drabbar dagligen patienter i form av långa köer och personalen i form av en dålig och stressig arbetsmiljö. Lösningarna finns i stor utsträckning på varje sjukhus, inom varje verksamhet eller på den enskilda vårdavdelningen. Detaljstyrningen av hälso- och sjukvården måste därför ersättas av tillitsbaserad styrning, där ansvar, makt och befogenheter att nå såväl ekonomiska som verksamhetsmässiga mål decentraliseras till första linjens chefer och deras medarbetare. För att kunna leda arbetet och utkräva ansvar krävs tydliga och mätbara mål. Samtidigt måste också tidigare chefer kunna gå tillbaka till ett tidigare ordinarie arbete, om chefsfunktionen inte uppfylls enligt målen.

Sjukvården måste nu prioritera enligt den så kallade prioriteringsplattformen, vilken beslutades av riksdagen år 1997. Det är av stor betydelse att inte denna nämnda plattform utifrån människovärdesprincipen överges så snart sjukvården sätts på prov. Vid katastrofer, pandemier och krig ska prioriteringar ske på samma legala grund som i normala fall. Socialstyrelsen har inte befogenhet att komplettera eller ändra på riksdagens överordnade lagstiftning.

En viktig fråga som behöver diskuteras är om vården idag går mot en alltmer efterfrågestyrd vård. Statens medicinsk-etiska råd (SMER) har konstaterat att en efterfrågestyrd vård krockar med nu gällande prioriteringsprinciper. Enligt dessa ska vårdgivaren prioritera efter behov. Rådet anför vidare att Hälso- och sjukvårdslagstiftningen inte ger patienten någon rättighet till en viss behandling. Enligt hälso- och sjukvårdslagstiftningen ska vården bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet och den ska så långt som möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten.

När det finns flera behandlingsalternativ som harmonierar med vetenskap och beprövad erfarenhet ska patienten få möjlighet att välja alternativ. Patienten ska få den valda behandlingen, om det med hänsyn till det aktuella fallet, prioriteringsprinciperna och till kostnaderna för behandlingen är befogat.

Patienten kan dock inte bestämma den vård som ska ges och patientens medverkan kan aldrig innebära att kraven på att den vård och behandling, som ska ske i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet, eftersätts (Se propositionerna 2013/14:106 s. 72 och 1981/82:97 s. 50). I de fall då vårdgivare och patient inte är överens om behovsbedömningen så är enligt förarbetena till hälso- och sjukvårdslagen (HSL) vårdgivarens tolkning den gällande.

Det långsiktiga målet är att skapa en hälso- och sjukvård som ger ökat värde för patienten och samtidigt utnyttjar resurser effektivt. Detta förutsätter specifika sätt att mäta det värde som sjukvårdsinsatser skapar för den enskilde patienten liksom utvecklade metoder att mäta resursåtgång på patientnivå. Lika viktigt för att säkerställa en effektiv resursanvändning är att sjukhusen får likvärdiga förutsättningar. Ett arbete har inletts med att ta fram ett nytt ersättningssystem för införande efter 2024. Ambitionen är att det nya systemet ska ge bättre långsiktiga förutsättningar för regionens verksamheter.

Vårt samhälle i allmänhet och sjukvården i synnerhet utsattes för stora påfrestningar till följd av pandemin. Stora resurser inom sjukvården avsattes för att möta patienter som insjuknat i covid-19. Den belastning som pandemin både indirekt och direkt inneburit, genom det ökade trycket på de verksamheter som fått hantera covid-19. Andra behov har fått stå tillbaka, vilket bland annat lett till längre köer och väntetider till första besök och behandling inom specialistvården.

2.1.5 Omställningen av hälso- och sjukvården

Det övergripande målet för hälso- och sjukvården i Västra Götalandsregionen är att erbjuda en tillgänglig hälso- och sjukvård som är sammanhållen, patientsäker och av högsta kvalitet, samt som alltid utgår från den enskilde patientens okränkbara värde, behov och erfarenheter. Genom sitt beslut om en strategi för hälso- och sjukvårdens omställning har regionfullmäktige skapat ett ramverk för hur Västra Götalandsregionen ska möta beskrivna utmaningar och behov av reformer.

Under 2022 förnyades strategin för omställningen. Denna innebär en ökad ambitionshöjning i genomförandet av omställningen. Fokus läggs på faktiskt genomförande och inte på korta projekt eller pilotverksamheter. Strategin kompletteras med årliga handlingsplaner beslutade i hälso- och sjukvårdsstyrelsen.

Den nuvarande strategin har bland annat stöd i två statliga utredningar, Effektiv vård (SOU 2016:2) och Träning ger färdighet – Koncentrera vården för patientens bästa (SOU 2015:98), samt i den nationella visionen för e-hälsa 2025. Strategin bör enligt Kristdemokraterna utgå ifrån en personalistisk människosyn och naturrättens etik och den innehåller fyra övergripande områden: (1) utveckla den nära vården, (2) koncentrera vård för bättre kvalitet och tillgänglighet, (3) utveckla digitala vårdformer och tjänster, samt (4) fokusera på kvalitetsdriven verksamhetsutveckling. 2017 kompletterades strategin med barnuppdraget.

Delrapporten *Ordnat för omställning. Utvärdering av omställningen till en god och nära vård* (16 februari 2023) från Myndigheten för vård och omsorgsanalys drar slutsatsen i sin sammanfattning att omställning ”hittills bedrivits på strategisk nivå...utan synliga effekter i verksamheterna.” Motivationen sägs finnas, men verksamheterna hävdas ”inte fått bättre förutsättningar för omställningens mål eller uppfylla väsentliga delar i primärvårdens grunduppdrag.” Kompetensförsörjningen sägs vara en fortsatt utmaning i primärvården ”trots bredden av kompetenser”. Antalet specialistläkare i allmänmedicin och distriktssköterskor har minskat över tid. Bristande arbetsmiljö sägs också vara ett hot mot kompetensförsörjningen och primärvårdens roll som navet i omställningen. ”Primärvården behöver utvecklas på områden som är centrala för omställningen, men vårdcentralerna har svårt att med befintliga resurser prioritera till exempel förebyggande arbete och samverkan på ett tillräckligt sätt. Hälso- och sjukvården i områden med socioekonomiska utmaningar är mer resurskrävande och behöver prioriteras högre.” Slutsatserna ovan behöver tas med i arbetet med omställningen.

2.1.6 Utveckla den nära vården

Vård som patienten behöver ofta ska finnas nära. Den nya strategin ska ha större fokus på primärvården och på uppbyggnaden av närsjukhus samt på förstärkning av mobil vård. Ökat fokus ska ligga på det preventiva och hälsofrämjande arbetet. Patienten ska vara i centrum. Målsättningen är en sömlös och sammanhållen vård utan stuprör, där patienten inte upplever några gränser mellan olika vårdgivare. Ett framtida hälso- och sjukvårdssystem bör byggas kring naturliga flöden för patienterna. Detta är särskilt viktigt för kroniker och patienter med långvarigt behov av sjukvård.

2.1.7 Prioritering för jämlik vård med hög kvalitet och tillgänglighet

Omställningsstrategin bygger på antagandet att vi blir fler invånare och att andelen äldre invånare och barn ökar. Det vill säga en prognostiserad ökning i åldersgrupper med störst vårdbehov. Samtidigt ser vi en utveckling mot effektivare men dyrare läkemedel. Till detta tillkommer en ökad efterfrågan på fler och snabbare sjukvårdstjänster bland invånarna, inte minst tydligt avseende digitala utomlänsbesök inom primärvården. Som etisk tillämpning för strategin och för all prioritering ligger den så kallade prioriteringsplattformen. Den tydliggör de etiska principer som ska styra prioriteringar inom hälso- och sjukvården. De beslöts av Sveriges riksdag år 1997. Principerna är i rangordning:

1. Människovärdesprincipen,
2. Behovs- och solidaritetsprincipen,
3. Kostnadseffektivitetsprincipen.

Den första punkten betyder att alla människor har samma okränkbara värde. Med den andra punkten avses att resurserna ska satsas där behoven är som störst och allvarligast och den tredje punkten betyder att solidaritet går före kostnadseffektivitet. Då sjukvårdens möjligheter att hjälpa fler lett till en ständigt ökande efterfrågan på sjukvård måste till exempel specialistsjukvården göra genomtänkta prioriteringar. All vård är inte lika akut och den är inte heller alltid medicinskt motiverad. De medicinska prioriteringsbesluten måste följa kriterierna ovan. Det betyder att sjukvården måste följa en rangordning där människovärdet är viktigare än behoven, som är viktigare än kostnadseffektiviteten. Kostnaden ska inte vägas mot behov och människovärde utan enbart vägleda när ett prioriterat behov utifrån människovärdesprincipen redan föreligger. Eftersom prioriteringar kräver medicinska bedömningar ska de enligt subsidiaritetsprincipen göras i det sammanhang där den medicinska kompetensen finns, det vill säga av professionen. Besluten ska inte pressas tillbaka till de politiska styrelserna eller nämnderna.

2.1.8 Fortsatt utveckling av digitala vårdformer och tjänster

Pandemin har påskyndat utvecklingen av digitala arbetsformer samt användandet av digitala vårdformer och tjänster. Digitaliseringen ska användas som ett verktyg som underlättar för oss alla att komma i kontakt med vården. Den ska präglas av innovation med fokus på, användarvänlighet och nytta för patienten. Samtidigt kan digitaliseringen upplevas obegriplig och till och med ses som ett hot. Det är viktigt att ingen hamnar utanför vården på grund av digitaliseringen utan alla bemöts och behandlas med full respekt oavsett vårdform och teknik. Digitaliseringens möjligheter ska dock tas till vara för fortsatt utveckling och användas för att ge invånarna en trygg och säker vård som ökar delaktigheten och tillgängligheten. Det kan även ge medarbetarna en större flexibilitet i arbetet, en mer attraktiv arbetssituation samt kan frigöra tid.

2.1.9 Fokusera på kvalitetsdriven verksamhetsutveckling

Vid jämförelser av medicinska kvalitetsmått med övriga regioner framgår det att Västra Götalandsregionen behöver förbättra sitt kvalitetsarbete för att uppnå samma resultat som de "bästa" regionerna. Det behövs därför ett fortsatt systematiskt arbete med lokal verksamhetsutveckling och ständiga förbättringar inom varje verksamhet. Med kvalitetsdriven verksamhetsutveckling och förbättringar ska medarbetarnas kompetens och vilja att utveckla hälso- och sjukvården tillvaratas. Sjukvårdens chefer och medarbetare ska ges tid, kunskap och redskap för att arbeta med kvalitetsdriven verksamhetsutveckling. Syftet är att i en allt mer framgångsrik organisation kunna erbjuda bättre bemötande och högre medicinsk kvalitet. Fokus ska vara att stödja och möjliggöra konkreta åtgärder inom de enskilda verksamheterna. Därmed är delegering i förtroende och tillit grundläggande. Ansvar leder till delaktighet, vilket gör arbete inom sjukvården mer attraktivt.

2.1.10 En hälsofrämjande och förebyggande hälso- och sjukvård

Västra Götalandsregionen har ett ansvar inte bara att främja hälsa utan också att förbättra arbetet med att motverka skillnader i hälsa och livsvillkor. För att nå framgång i hälsoarbetet krävs en starkt samverkan och ett kunskapsutbyte med kommuner, statliga myndigheter, utbildningssektor, näringsliv, det civila samhället samt i internationella sammanhang. I slutändan är det dock individens egna val som har störst påverkan på hur långt vi når i det hälsofrämjande arbetet. Det behövs ett samlat folkhälsoarbete i hela regionen. En god folkhälsa ger ett mer motståndskraftigt samhälle, vilket blev tydligt under covid-19-pandemin. Här är det inte minst viktigt att fortsätta arbeta med fullföljda

studier, psykisk hälsa, hälsosam mat, fysisk aktivitet, god sömn, suicidprevention, medborgardialog och föräldrastöd. Därtill ska folkhälsoarbetet aktivt motverka tobaksbruk, riskbruk av alkohol och droganvändning som är de riskfaktorer som främst bidrar till ökad ohälsa. Detta förebyggande arbete blir än viktigare då såväl befolkningen som antalet äldre även fortsättningsvis beräknas öka.

Folkhälsoarbetet är grundläggande för att stärka människors hälsa. Ett helhetsgrepp ska tas för att minska förekomsten av de riskfaktorer som bidrar till störst sjukdomsburda. En förbättrad och mer jämlik hälsa är en viktig strategisk framtidsfråga för hela Västra Götaland där grunden för arbetet ska vara de åtta nationella målområdena. Kopplingen mellan social hållbarhet och folkhälsa ska synliggöras och ett särskilt fokus ska ligga på de faktorer som påverkar barns och ungas livsvillkor. Därför är tidiga och förebyggande insatser grundläggande.

Det förebyggande arbetet i den nära vården – genom vårdcentraler, rehabmottagningar, barnvårdscentraler, ungdomsmottagningar, barnmorskemottagningar, familjecentraler och tandvårdsmottagningar – spelar en central roll.

Hälso- och sjukvården behöver utveckla och tillämpa evidensbaserade hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande metoder, integrerat i vårdarbetet. Västra Götalandsregionen behöver utveckla de digitala verktygen för att stärka det förebyggande folkhälsoarbetet och egenvården samt uppföljningen av till exempel fysisk aktivitet på recept (FaR) och hälsocoach online. Forskning visar att kulturupplevelser kan minska och förebygga ohälsa genom att ge en känsla av välbefinnande och sammanhang samt en bättre beredskap att möta sjukdomar, psykiska trauman och sociala problem. Västra Götalandsregionen ska arbeta för att öka det tvärssektoriella arbetet mellan kultur och hälsa för sjukdomsförebyggande och läkande processer. Västra Götalandsregionen bör i sitt förebyggande arbete se över hur hälsoundersökningar tillsammans med hälsosamtal kan användas för att arbeta mer hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande. Här kan inspiration hämtas från andra regioner, såsom till exempel Region Västerbottens arbete med interventionsprogram för tidig upptäckt av hjärt- och kärlsjukdomar.

Individer från socioekonomiskt svaga grupper och flyktingar har statistiskt sett en sämre hälsa än den genomsnittliga befolkningen. Därför ska insatserna i dessa grupper ha hög prioritet.

Gemenskap och sociala relationer är viktiga för vår hälsa och under de senaste åren har personer som lever i ofrivillig ensamhet ökat, vilket kan ha inverkan på både den psykiska och somatiska hälsan. Västra Götalandsregionen har tillsammans med kommuner och det civila samhället en roll i att se över hur vi kan vara en del i att minska den sociala ohälsan som genereras av ofrivillig ensamhet. Det förebyggande arbetet mot våld i nära relationer och psykisk ohälsa ska fortsätta. Västra Götalandsregionen ska fortsatt fokusera på ett systematiskt arbete med suicidprevention, i nära samverkan med kommunerna.

2.1.11 Använd vårdens resurser på bästa sätt

För att klara omställningsarbetet och framtida utmaningar, i form av ett ökat vårdbehov och svårigheter att rekrytera fler medarbetare, behöver arbetet för att nå en ökad vårdproduktion i förhållande till satsade medel förstärkas. Ett led i detta kan vara att vårdpersonal frigörs för mer arbetstid med patienter. Läkare och annan vårdpersonal bör få mer tid till fler patienter per vecka. Det administrativa arbete som inte är direkt

vårdrelaterat behöver därmed minskas.

Under planperioden uppskattas att regionens totala läkemedelskostnader ökar med sex procent årligen. I denna prognos ingår inte ökade kostnader för avancerade cell- och genterapier. Likaså ökar kostnaderna för medicintekniska produkter i vardagsmiljö. För att klara dessa kostnadsökningar måste det effektiviseringsarbete som dagligen pågår inom sjukvården fortsätta.

Som ett led i omställningsarbetet ska delar av den planerade vården på akutsjukhusen flyttas ut till närsjukhus eller andra specialistmottagningar. Detta görs för att skapa effektivare produktionsenheter och ge akutsjukhusen större möjlighet att fokusera på de patienter som behöver akutsjukhusets resurser.

Som ett led i arbetet för ökad effektivitet, behöver nyttjandegraden av sjukhusens egna behandlings- och operationslokaler öka. De redan beslutade omflyttningarna av vård i Göteborgsområdet behöver genomföras. En viktig del i det praktiska effektiviseringsarbetet är att utmönstra mindre effektiva behandlingsmetoder och att se över ordination och hantering av läkemedel.

Den digitala sjukvården ska fungera som en självklar inledande eller tillräcklig sjukvårdande behandling med tidsbokning, rådgivning, enkla vårdbesök och behandling med förskrivning. Bland sjukvårdens fysiska institutioner ska primärvården vara den naturliga ingången för personer i behov av vård. Därför ska primärvården få ett utökat uppdrag och finansiering, vilket måste balanseras mot det minskade behovet av sjukhusvård. En utökad läkarsamverkan med kommunernas äldreboenden blir en viktig del i detta arbete. Här har Närhälsan, Regionhälsan och de privatdrivna vårdcentralerna en viktig uppgift och ska i hela länet verka för en jämlik vård med förbättrad kvalitet och patientnöjdhet. För att klara ett utökat uppdrag måste kraft läggas vid att säkerställa att kompetensbehovet täcks. Åtgärder måste vidtas för att underlätta kompetensutveckling, men också för att tillse en tillräcklig kapacitet avseende till exempel handledarskap för bastjänstgöring (BT) och ett ökat antal specialister genom specialisttjänstgöring i allmänmedicin (STA).

Viss specialiserad vård ska koncentreras till färre utbudspunkter till förmån för ökad kvalitet. Det är viktigt att vårdpersonal inom exempelvis opererande specialiteter har tillräckligt stort patientunderlag för att de ska kunna upprätthålla nödvändig kompetens, för att på så sätt ligga i framkant.

Patienten ska ha möjlighet att vända sig till den vårdinrättning som har kortast köer. Sjukhusen behöver säkerställa sina planeringsprocesser för att redan vid remissens ankomst antingen ge patienterna en tid för besök eller behandling inom vårdgarantis gräns eller, om så inte kan ske, hänvisa till annan vårdgivare med bättre tillgänglighet. Den inrättade centrala enheten Vårdgarantiservice ska kunna hjälpa patienter att hitta var den för närvarande kortaste kön finns. Syftet är att motverka att patienter fastnar i sjukhusens enskilda köer, trots att behandling kan ske på annan ort inom kortare tid. Under pandemin har viktiga steg tagits i detta arbete och det därför viktigt att de nu uppbyggda flexibla och transparenta system för flytt av vård och ersättning upprätthålls även efter pandemin.

Det viktigaste arbetet för att skapa en verksamhet där resurserna används på rätt sätt sker lokalt. Detaljstyrningen av vården behöver därför minskas till förmån för en tillitsbaserad styrning, där initiativ från chefer och deras medarbetare välkomnas i

större utsträckning än idag. Ett led i detta är den införda administrativa prövningsrätten, där anställda kan ifrågasätta arbetssätt och rutiner som de upplever som ineffektiva, kontraproduktiva och kostnadskrävande.

Uteblivna besök som är planerade leder till höga och därmed onödiga kostnader för hälso- och sjukvården. Genom ett utvecklat system för kallelser, påminnelser och avgifter blir det lättare att lämna återbud och antalet patienter som uteblir kan minskas.

2.1.12 Tillgängligheten måste öka

God tillgänglighet till hälso- och sjukvård är en av Västra Götalandsregionens viktigaste frågor. Alla invånare ska få både den akuta och planerade vård de behöver i rätt tid. En väl fungerande primärvård är en förutsättning för att nå dit. Arbetet med att stärka tillgängligheten till primärvården ska fortsätta. Vård som patienten behöver ofta ska finnas nära.

Ett viktigt verktyg för att öka tillgängligheten och skapa en mer effektiv vård som kommer fler till gagn är digitalisering av både arbetssätt och vårdutbud. Erbjudandet av vårdtjänster ska ske enligt principen digitalt när det går och fysiskt när det behövs. Köerna till den specialiserade vården är för långa. Covid-19-pandemin gjorde att vården tvingades till svåra men nödvändiga prioriteringar, vilket bidrog till ytterligare förlängning av köerna.

Nyttjandegraden av befintliga operationssalar måste öka. Det kan till exempel innebära att Västra Götalandsregionens operationssalar med låg nyttjandegrad hyrs ut eller att sjukhusen själva ökar sin nyttjandegrad rejält.

Fler mobila operationsteam som kan utföra dagkirurgiska ingrepp där det finns lediga operationssalar hjälper till att höja nyttjandegraden och korta operationsköerna.

2.1.13 En halv miljard till upphandlad vård

Vårdköerna är generellt sett alldeles för långa i regionen. Inom områdena ortopedi, ögonsjukvård och gynekologi ser vi att de är extra långa. Den rödgröna ledningens passivitet har lett till att köerna idag är längre än när de tog över styret i regionen. Med syfte att förbättra tillgängligheten, korta köerna och öka måluppfyllelsen för vårdgarantin har Kristdemokraterna, Moderaterna, Centerpartiet och Liberalerna lyft frågan om att öka andelen upphandlad vård av externa vårdgivare i ovan nämnda områden. Alla insatser behövs, och om antalet externa utförare i vården ökar, kan väntetiderna för besök och behandlingar kortas, till gagn för patienterna.

Kristdemokraterna riktar år 2025 500 miljoner kronor till den Operativa hälso- och sjukvårdsnämnden för att upphandla vårdkapacitet.

En hälsosam konkurrens för att öka omfattningen av vård, kapa köerna och skärpa kvaliteten genom konkurrensen ligger helt inom ramarna för en gemensamt finansierad sjukvård. Det gäller att ideologiskt kunna skilja på form och innehåll. Vi kristdemokrater är 100 procent för en solidariskt finansierad sjukvård enligt prioriteringsplattformens principer. Innehållet är viktigare än formen. Innehållet är viktigare än vem som driver verksamheten. Den regionala sjukvården är enastående i sin kompetens och sitt nära samband med den akademiska forskningen. Men för att kapa köer behövs den hälsosamma konkurrensen.

Oavsett var man bor i länet ska man uppleva en god tillgänglighet. För att på ett bättre sätt garantera tillgängligheten till vård i Västra Götalands geografiska ytterkanter

behöver samverkan med grannregioner, liksom med Norge, fördjupas.

Öppettider och sjukvårdens struktur och lokaler ska vara anpassade efter de behov som finns. Vårdcentralerna ska ta ett större ansvar för att bättre svara upp mot invånarnas behov.

Antalet överbeläggningar på Västra Götalandsregionens sjukhus måste minska. Det krävs ett fortsatt utvecklingsarbete på sjukhusen med fokus på att skapa fler tillgängliga och bemannade vårdplatser. Men det krävs också utvecklad samverkan mellan primärvård, kommuner och sjukhus. De goda erfarenheterna från pandemin av att arbeta som en sammanhållen region som nyttjar resurserna gemensamt måste tas tillvara i detta arbete. Det finns också flera goda exempel på sådant arbete, till exempel för att möjliggöra tidigare hemgång för utskrivningsklara patienter, som behöver spridas till hela regionen. Tiden som medarbetare använder för direkta patientkontakter måste öka, utvecklingen av IT-stöd fortsätta och indikationer, remissrutiner samt rutiner för tidsbokning och uteblivna besök ses över.

Vårdsökande ska få rätt hjälp, i rätt tid och på optimal vårdnivå, oavsett om det gäller egenvård, kommunal hälso- och sjukvård, primärvård eller specialistsjukvård. Samordningen och den gemensamma planeringen över vårdgivar- och huvudmannagränser ska anpassas efter individens skiftande behov. En väg för ökad samverkan mellan vårdgivare är att använda sig av likvärdiga beslutsstöd och underlag, samt utvecklings- och samverkansarbeten som syftar till det. Detta behöver prioriteras.

Den prehospitalla vården är en del av omställningen av hälso- och sjukvården i Västra Götalandsregionen. Bättre flöden på akutmottagningarna kräver att bakomliggande service, såsom exempelvis vårdplatser och röntgenutrustning, finns tillgänglig.

2.1.14 Förstärkning av ambulanssjukvården

Regionens akutsjukvård är en mycket viktig del i VGR: s i hälso- och sjukvårdssystem. Arbetet med att utveckla ambulanssjukvården måste fortsätta och koncepten Samverkande sjukvård, I Väntan På Ambulans (IVPA), bedömningsbilar, SMS livräddare och drönare med hjärtstartare behöver ha en fortsatt utveckling. För att få en effektiv och jämlik akutsjukvård behöver ambulansdirigeringen höja kvaliteten i utalarmeringen. Rätt insats på rätt plats i rätt tid ska genomsyra hela hälso- och sjukvårdsverksamheten.

Ambulanssjukvården är idag likställd med en mobil akutmottagning, där patienten kan få en kvalificerad bedömning och omedelbar behandling på plats. När olyckor inträffar eller akuta medicinska tillstånd uppstår, är det ambulanssjukvården som utgör den första linjen av livräddande insatser. Snabb och effektiv ambulanssjukvård kan vara skillnaden mellan liv och död för den enskilde patienten.

Trots Västra Götalandsregionens ambitiösa mål om att nå 90 procent av de mest akuta larmen inom 20 minuter, har inställelsetiderna försämrats under de senaste åren. Inställelsetiderna varierar och vi ser ett behov av att förstärka ambulanssjukvården för att säkerställa snabbare responstider över hela regionen för invånarnas säkerhet.

För att utveckla och förstärka ambulanssjukvården föreslår Kristdemokraterna en satsning med 150 mnkr årligen under 2025-2027. Medlen täcker drift och personal för ambulans, bedömningsbil och en riktad personalsatsning till våra akutmottagningar. De

ekonomiska medlen riktas till den operativa hälso- och sjukvårdsnämnden för fördelning till sjukhusförvaltningarna.

2.1.15 En sammanhållen hälso- och sjukvård

En sammanhållen hälso- och sjukvård är särskilt viktig för patienter med kroniska somatiska och psykiatriska sjukdomar samt för de mest sjuka äldre. Det är i vården och omhändertagandet av dessa patientgrupper som hälso- och sjukvården har sina största brister i dag. Dessa patientgrupper har ofta flera vårdgivare, många öppen- och slutenvårdstillfällen samt ett behov av kommunala omsorgsinsatser, vilket förutsätter en god samverkan mellan vårdens olika organisatoriska delar. Det är därmed viktigt att framför allt äldre och kroniskt sjuka med stort vårdbehov får en fast vårdkontakt eller vårdkoordinator. Ett större fokus på personcentrerat arbetssätt på alla vårdnivåer krävs för att öka den sammanhållna vården för patienten.

Arbetet med att skapa en sammanhållen hälso- och sjukvård underlättas av införandet av Millennium. Den innebär att vården går från olika fragmenterade datastöd till en sammanhållen digital plattform med patientens process i fokus.

Genom ett bättre samarbete i vårdkedjan, i synnerhet mellan regionens vårdgivare och kommunerna, kan individen känna ökad trygghet och tillit. En utveckling av arbetssätt som flyttar vården närmare patienten, likt hemsjukvårdsläkare eller mobila insatser där vården erbjuds i patientens hemmiljö, ska stärka tillgängligheten och utveckla vården ytterligare. "Färdplan Nära vård" som implementeras under 2022 är gemensam för länets kommuner och Västra Götalandsregionen och beskriver målbild, förändrade arbetssätt och förutsättningar för utvecklingen av den nära vården.

Vi blir allt äldre och det ställs allt högre krav på sjukvården. Till 2030 förväntas åldersgruppen 65-79 öka med cirka 3 procent. Gruppen 80+ beräknas öka med hela 35 procent. För att undvika felbehandlingar, onödiga akutinläggningar och långa sjukhusvistelser måste därför kunskapen om åldrandets sjukdomar öka inom primärvården. Vid multipla diagnoser måste professionen lokalisera var huvudansvaret ska ligga, så att en läkare eller avdelning står för helhetssynen och vårdstrategin utan fördröjning av behandlingarna. Utan en tydlig ansvarsfördelning med ett lokaliserat huvudansvar är risken stor att patienten oavsiktligen nedprioriteras och utsätts för en slags åldersdiskriminering.

Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS) gav ut en forskningsrapport i februari 2023 som uppmärksammar problemet med multisjuka äldre med kroniska sjukdomar samtidigt som de är i behov av sociala insatser. Den samlade vården omfattar slutenvård, primärvård, kommunal hemsjukvård och socialtjänst, vilka måste samverka för de äldres sjukvård och omsorg ska ges på ett tillfredsställande sätt. En bristfällig samverkan leder till medicinska risker, vilka inte kan uppmärksammas tillräckligt, eftersom patienten själv ska föra de väsentliga uppgifterna vidare. Rapporten pekar på bristande samverkan, som sjukhusen märker genom att oplanerade återinskrivningar av multisjuka äldre patienter har ökat och att en så kallad samordnad individuell plan (SIP) inte upprättas trots att lagen föreskriver det. Det är viktigt att dylika brister identifieras och åtgärdas.

En styrka med att vara en stor region är att kunna ta tillvara de gemensamma resurser som finns då det gäller att ge våra invånare vård. Statistik visar att den gemensamma kapaciteten som VGR haft under de senaste åren inte har tagits tillvara fullt ut. Det kan visserligen bero på olika orsaker som att det finns patienter som hellre väntar på vård

för att få sin ansvariga läkare då det exempelvis gäller en operation. Men sjukhusen måste samarbeta mer för att effektivisera vården i hela regionen såväl vad gäller personal som utrustning och lokaler.

För att medborgarna ska kunna erhålla den bästa och mest lämpliga sjukvården krävs att alla vårdgivare, offentliga som privata, tas tillvara och ges så långt möjligt en konkurrensneutralitet inom de olika vårdformerna. Inom det samlade vårdutbudet menar vi att andelen sjukvård av ideella och privata vårdgivare ska ges möjligheter att öka. Målet är att ge alla invånare i vår region rätt vård i rätt tid. För att kunna förverkliga detta mål är det viktiga den solidariska finansieringen, inte huvudmannskapet. Att binda sig vid att vård ska utföras av offentliga vårdgivare, det vill säga i regional egenregi, är bara att främja den egna sjukvården, inte kvaliteten för våra invånare. Det kan lätt anklagas för att vara cyniskt, inte minst när det blir tal om enskilda patienter.

2.1.16 På väg mot en mer personcentrerad hälso- och sjukvård

Hälso- och sjukvården ska präglas av ett personcentrerat arbetssätt utifrån den personalistiska människosynen. Det innebär att varje patient är en person och inte ett personnummer. Det innebär att kvalitet även ska avgöras i ett patientperspektiv. Därmed behöver patienten bli mer delaktig i vården och kunna påverka hur den utformas. För att stärka den patientupplevda kvaliteten ska nyckeltal som visar värdet för patienten användas i större utsträckning.

Hälso- och sjukvården ska vara värdebaserad. Den ska utgå från grundläggande värden som liv, hälsa, kunskap och sanning och de insatser som görs ska leda till att sådana värden och olika slags nytta för patienterna förverkligas. Kvalitet ska betonas framför kvantitet då hög kvalitet inte sällan innebär lägre kostnader. Idag varierar den medicinska kvaliteten inom primärvården stort mellan vårdcentralerna i regionen och flera ligger långt ifrån målen. Till exempel måste den medicinska kvaliteten av vården för kroniskt sjuka patienter förbättras.

Befolkningen blir allt äldre samtidigt som den psykiska ohälsan ökar. Detta ställer krav på vården som behöver anpassas för att klara de förändrade behoven. De satsningar som görs inom primärvården för att förbättra såväl den geriatriska kompetensen som förmågan att behandla patienter med psykisk ohälsa måste förstärkas ytterligare.

Under pandemin har digitaliseringen gjort snabba framsteg i regionens verksamheter. Det är en utveckling som måste fortsätta och som underlättar för patienterna att kunna informera sig om sin sjukdom och ökar tillgängligheten till vårdservice digitalt. Likaså pågår en utveckling av den mobila sjukvården där akutbedömningar, slutenvårdsuppgifter och sjukvård på primärvårdsnivå i allt högre grad utförs i hemmet.

Vårdprocesserna ska utformas utifrån kunskap om sjukdomsförloppet och en helhetssyn på patientens behov. En patient ska inte behöva känna av organisatoriska gränser där vård fördröjs på grund av att olika vårdnivåer tvistar om vem som bär ansvaret. En god vårdplaneringsprocess är av stor betydelse för att uppnå dessa mål. Därför är arbetet med att utveckla väl fungerande vårdkedjor mellan olika vårdnivåer och huvudmän prioriterat.

Kommunerna är tillsammans en större aktör än Västra Götalandsregionen i den nära vården. Därför måste utvecklingsarbete av den nära vården göras tillsammans, inte var för sig. Som ett led i att skapa ett mer ordnat omhändertagande för patienter som är i behov av både sjukhusvård, primärvård och kommunal hälso- och sjukvård måste fler samordnade individuella planer (SIP) upprättas. Det skapar en ökad tydlighet av ansvarsfördelningen för alla inblandade parter och förhindrar att enskilda patienter faller mellan stolarna. Inte minst är det ett viktigt verktyg när patienter som anses medicinskt färdigbehandlade ska omhändertas av den kommunala hälso- och sjukvården. En väl fungerande samverkan med hemtagande av utskrivningsklara patienter är avgörande för att sjukhusens vårdplatser ska räcka till.

Det är viktigt att fortsatt ha fokus på en sammanhållen vårdkedja för kvinnosjukvård samt mödra- och förlossningsvård. Detta kan ske genom att bland annat främja olika evidensbaserade metoder och driftsformer i förvaltningarna som ger ökad kontinuitet och inflytande för kvinnan över sin vård. Arbetet med att minska förlossningsskador ger resultat och Västra Götalandsregionen kommer väl ut i nationella jämförelser. Samtidigt minskar inte längre antalet förlossningsskador i önskad takt. Arbetet måste dock fortsätta med målet att ytterligare minska antalet förlossningsskador och erbjuda en jämlik förlossningsvård i hela regionen. Även tillgängligheten till eftervård behöver ytterligare förbättras. Det är angeläget att förstärka insatserna mot kvinnosjukdomar som lipödem och endometrios.

Det behövs tidiga och förebyggande insatser för att ge barn och unga förutsättningar för ett friskare och hälsosammare liv. De första åren i livet börjar redan under graviditeten där insatser vid behov ska erbjudas och kan så fortsätta under spä- och småbarnstiden. De förebyggande och behandlande insatser som görs tidigt i barns liv skapar stora värden för framtida hälsa. Utredning och behandling ska erbjudas jämlikt över Västra Götaland utifrån behov och inte beroende på bostadsort.

Västra Götalandsregionen ska fortsätta stärka den nära somatiska och psykiatriska specialistvården för barn och ungdomar och samordna insatser för barn med störst behov. För de barn och ungdomar med flera vårdkontakter inom medicinska och psykiatriska mottagningar måste verksamheternas samordning förbättras.

2.1.17 En förbättrad psykisk hälsa

Västra Götalandsregionen ska säkerställa att personer med psykisk ohälsa, psykisk sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning ska ha tillgång till en jämlik, kunskapsbaserad och säker vård och omsorg av god kvalitet.

För att kunna erbjuda hjälp på ett bättre, snabbare och enklare sätt ska ungdomar och vuxna erbjudas en fast kontaktperson i ett tidigt skede i kontakten med psykiatri. Under 2022 lanserades "En väg in". Det är en regiongemensam kontaktväg, som fortsatt behöver utvecklas, för alla under 18 år och deras anhöriga för att få hjälp och stöd på rätt vårdnivå. Tillgängligheten ska förbättras genom att bland annat utveckla möjligheterna för internetbaserad KBT för både barn, ungdomar och vuxna. Övergången mellan barn- och ungdomspsykiatri till vuxenpsykiatri måste säkerställa att tidigare kunskaper och vårdinsatser inte går förlorade, så att en fortsatt god vårdkvalitet kan upprätthållas.

Västra Götalandsregionen har i samverkan med kommuner och det civila samhället en roll i att se över hur vi kan vara en del i att minska den sociala ohälsan som genereras av

ofrivillig ensamhet. Vi behöver se över sökbara medel för att växla upp arbetet mot ofrivillig ensamhet.

2.1.18 Unga med könsdysfori

I februari 2022 slog *Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU)* fast att det vetenskapliga underlaget för hormonbehandling av barn och unga med könsdysfori är otillräckligt. I december 2022 tvärvände Socialstyrelsen vad gäller tidigare rekommendationer till beslutsfattare inom sjukvården. Det reviderade nationella kunskapsstödet *Vård av barn och ungdomar med könsdysfori* påbjöd försiktighet med "könsbekräftande" behandling. Det gällde såväl pubertets hämmande och könskonträr hormonbehandling som kirurgi, eftersom riskerna sannolikt är större än nyttan. Behandling bör dock ges inom ramen för forskning, skriver Socialstyrelsen, men är det förenligt med god forskningsetik? Samtidigt har allt fler detransitionerat och vårdskador har rapporterats. Nu hänvisas barn och ungdomar till en absolut fundamental psykosocial utredning och behandling. Det är viktigt att VGR: s sjukvård följer de bromsande rekommendationerna och noga följer dessa barn och ungdomar. Den forskning som bör göras i nuläget vad gäller könsdysfori är inte könsbekräftande hormonbehandling och kirurgi utan snarare en oberoende vetenskaplig och klinisk uppföljning av den medicinska behandling och ingrepp som gjorts. Västra Götaland behöver göra en självprövning vad gäller vården för könsdysfori. Inte minst vården av barn och unga är omstridd. En del inom professionen betecknar det som en medicinsk skandal. Vi har den vetenskapliga kompetensen inom VGR men vi bedriver samtidigt den omstridda vården, som enligt SBU inte har vetenskaplig evidens. Vi anser att detta behöver utredas och prövas omgående.

2.1.19 Första linjens sjukvård och ökad tillgänglighet

Arbetet med en mer tillgänglig vård för personer med psykisk sjukdom och psykisk ohälsa ska fortvarande vara ett prioriterat område. För att öka tillgängligheten behöver arbetet med första linjens sjukvård för psykisk ohälsa förstärkas, där den naturliga ingången ska vara 1177 vårdcentralen, rehab, ungdomsmottagningarna och elevhälsan. Det ska vara möjligt att digitalt "larma" och boka tid. Folkvandvården ligger i detta avseende i framkant och är ett gott digitalt föredöme. Genom att arbeta utifrån principen om vård på rätt vårdnivå avlastas den psykiska specialistvården för patienter i behov av specialistvård och samtidigt förbättras förutsättningarna för dem vars vårdbehov kan mötas inom primärvården.

Det har varit särskilt angeläget med en sådan förstärkning för barn och unga där vårdens resurser idag inte klarar av att möta behovet. Det har också varit viktigt att säkerställa att primärvården ska kunna omhänderta patienter med lättare psykisk ohälsa på ett bättre sätt, och därmed minska trycket på barn- och ungdomspsykiatri och vuxenpsykiatri. Ett tidigt samarbete med Elevhälsan är av stor vikt. Det nämnda uppdraget "En väg in" samordnar kontaktvägar samt egenremisser till barn och ungdomspsykiatri (BUP) och ska bidra till enklare och snabbare vård. Satsningen "ungas psykiska hälsa" (UPH) har redovisat goda resultat och har införlivats i krav- och kvalitetsboken. Vi förväntar oss en ökad tillgänglighet för unga med psykisk ohälsa i hela Västra Götaland när flera unga kan få hjälp i primärvården. Det förbättringsarbete som är påbörjat avseende primärvårdens omhändertagande av psykisk ohälsa ska fortsätta, där digitala verktyg kommer att spela en allt viktigare roll.

Den ökande psykiska ohälsan bland barn och unga utgör en stor utmaning för Västra Götalandsregionens barn- och ungdomspsykiatri som under en längre tid har kämpat med omfattande tillgänglighetsproblem. Trots ambitiösa mål och flera reformer under föregående mandatperiod står regionen fortfarande inför utmaningen att uppfylla vårdgarantin och förbättra den psykiska hälsan bland barn och unga. Statistik från 2023 visar att endast ett av fem barn i Västra Götaland får en utredning i tid. För att lyckas med att minska väntetiderna behövs insatser från flera håll. Därför har Kristdemokraterna – tillsammans med Moderaterna, Centerpartiet och Liberalerna – drivit frågan om införandet av vårdval inom den öppna specialiserade barn- och ungdomspsykiatrin enligt lagen om valfrihetsssystem (LOV). Detta innebär att regionens egen verksamhet och privata aktörer tillsammans ser till att samverka för att möta behoven hos patienterna.

2.1.20 En psykiatrisk vård som bygger på kunskap

Kraftfulla och långsiktiga satsningar ska göras på kompetensförsörjning av flera personalgrupper inom psykiatrin. Inom heldygnsvården ska evidens, kompetens, bemötande och vårdmiljö förbättras. Medarbetare ska ha de bästa förutsättningarna för att alltid kunna arbeta utifrån den mest aktuella kunskapen och tillämpa de lämpligaste behandlingsmetoderna. Generellt behöver kunskapen kring neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF-diagnoser) öka. Syftet är ett bättre bemötande för dessa grupper inom alla regionens verksamheter.

Samverkan mellan patienter, närstående och vårdinstansen behöver utvecklas för att möjliggöra att patientens inflytande över vård stärks. Den kroppsliga hälsan hos patienter inom specialistpsykiatrin ska fortsatt främjas, med målet att öka medellivslängden för dem som har samsjuklighet.

All missbruksvård syftar till att bryta den enskilde personens missbruk och att motivera denne till frivillig behandling. Oavsett orsak till missbruket handlar det om att successivt återupprätta en medmänniska genom att stärka hennes självkänsla och värdighet. Alla människor oavsett sammanhang och bakgrund kan orsaka eller hamna i ett missbruk. Skamstämpeln kan enbart raderas ut genom medkännande, inlevelse och kunskap om missbrukarens egen personliga berättelse hos vårdgivaren samt en insikt hos den missbrukande personen att ingen människa är fullkomlig.

Det är viktigt att Primärvårdens uppdrag inom missbruksvården tydliggörs och uppfylls. Även regionen behöver förbättra sin missbruksvård. Viktiga steg har tagits i form av utveckling av LARO-verksamheter och sprututbytesmottagningar, men trots det är dödligheten kopplat till narkotikamissbruk fortsatt hög i Västra Götaland. Sprututbyte har dokumenterad effekt på riskbeteenden, det vill säga att de som söker sig till sprututbytet i mindre utsträckning delar använda verktyg med varandra. Detta är viktigt inte minst eftersom nysmitta av till exempel Hepatit C vanligtvis sker inom ett par år efter debut med spritmissbruk. Sprututbytet förbättrar också förutsättningarna för beroendevården att nå ut med hjälpinsatser till individer som annars inte skulle uppsöka vården.

Det är också viktigt att man involverar nätverk, både professionella och privata, runt en person med missbruk och ofta samsjuklighet samtidigt, för att individen ska få de bästa förutsättningar att få en framgångsrik vård och behandling. Däri ingår en utökad möjlighet till SIP möten (Samordnad Individuell Plan) och ett större fokus på arbetet med anhörigstöd både för barn och vuxna, vilket inte minst är viktigt i det förebyggande arbetet mot psykisk ohälsa. Barn behöver andra trygga vuxna i sin omgivning när en förälder går igenom en svår period, för att inte barnen själva ska hamna i utanförskap.”

Valda åtgärder och insatser ska grunda sig på evidensbaserad kunskap och "bestpractice" med målet att minska dödlighet och skador, upprätta relationer i deras naturliga gemenskaper och stärka deras människovärde och värdighet.

2.2 Regional utveckling

Förvaltarskapstanken innebär att vi människor har ett ansvar att förvalta våra gemensamma resurser, andliga såväl som materiella, samt att förädla och utveckla dessa utifrån ett långsiktigt framtidsperspektiv och utav hänsyn till kommande generationer. Sunda offentliga finanser och en ekonomi som inte drivs av spekulationstendenser, okontrollerade prisstegringar och slösaktig konsumtion är viktiga delmål i denna princip. Ekonomiskt ansvarstagande är en grundläggande förutsättning för att Västra Götalandsregionen både idag och imorgon ska kunna utvecklas på bästa möjliga sätt. Resurserna är inte oändliga vilket kräver att prioriteringar görs.

Inom regional utveckling ligger Kristdemokraternas fokus på att främja kompetensutveckling inom bristyrken, fler företag, jobbskapande, goda kommunikationer, ett brett deltagande i kulturlivet, utbildningsmöjligheter samt effektiva miljö- och klimatinsatser. I dessa frågor behöver regionen värna och utveckla samarbetet med kommuner, näringsliv, akademi och civilsamhälle. Samtidigt finns det möjligheter för regionen att arbeta mer koncentrerat för att nå ovan nämnda mål.

Miljö- och regionutvecklingsnämnden och kulturnämnden behöver välja bort insatser som har mindre inverkan för att skapa ett attraktivt, konkurrenskraftigt och hållbart Västra Götaland. Samtidigt måste Västtrafik säkra en långsiktig hållbar finansiering av kollektivtrafiken där både självfinansieringsgraden och intäkterna ökar.

2.2.1 Regional utvecklingsstrategi

Det regionala utvecklingsarbetet i Västra Götaland är långsiktigt strategiskt och omfattar utveckling inom näringsliv, forskning och utbildning, social hållbarhet, miljö samt infrastruktur.

Den regionala utvecklingsstrategin för Västra Götaland 2021-2030 pekar ut riktningen för Västra Götalands utveckling. Strategin består av fyra långsiktiga prioriteringar:

- stärka innovationskraften
- bygga kompetens
- öka inkluderingen
- knyta samman Västra Götaland

Strategin pekar också ut västsvenska kraftsamlingar inom områden där regionen och andra aktörer behöver öka takten för att nå större effekt. Under 2025 planeras ett beslut om uppdaterad strategi efter att en översyn genomförts.

2.2.2 Stärk elektrifieringen och digitaliseringen

Västra Götaland är det län med i särklass störst energianvändning i Sverige. Tillgången till el behöver kraftigt öka för att den gröna omställningen, med minskade utsläpp av fossil koldioxid, ska kunna genomföras. Västra Götalandsregionen bör arbeta aktivt för att säkra elförsörjningen och arbetstillfällena i Västra Götaland tillsammans med berörda aktörer.

För att minska utsläppen krävs en säker fossilfri energiproduktion, elektrifiering av transporter och industri, samt nyttjande av teknologins framsteg för att minska och fånga in de skadliga utsläppen. Men klimatomställningen får inte komma på bekostnad av att människor lämnas efter med en tom plånbok, och att svenska företag slås ut. Miljö- och klimatpolitiken ska utformas på ett sätt som förtjänar invånarnas förtroende. Det ska föras en jakt på minskade utsläpp, men den får inte övergå i en jakt på de Västra Götalänningar som behöver bilen för att få vardagen att gå ihop. Det ska vara lätt för invånarna att välja elfordon samtidigt som bilen fortsätter att vara en självklar del av transportsystemet. Insatser som gör skillnad för miljön och klimatet på riktigt ska prioriteras samtidigt som kostsamma symbolåtgärder sorteras bort.

Västra Götalandsregionen behöver intensifiera arbetet med nätfrågan tillsammans med bland annat Svenska kraftnät och länsstyrelsen för att stärka kapaciteten. Insatser behövs för att främja lokal och hållbar elproduktion i Västsverige. En väl utbyggd elinfrastruktur och elförsörjning till laddinfrastruktur är en förutsättning för att kunna möta transportsektorns utveckling mot fossiloberoende.

För de allra flesta underlättas vardagen av den ökade digitaliseringen. Samtidigt måste hänsyn tas till äldre och personer med intellektuella eller kognitiva funktionsnedsättningar som av olika anledningar kan ha svårt att använda sig av digitala tjänster. Bredband måste vara tillgängligt oavsett om man bor i tätort eller glesbygd för att människor i hela länet ska ha tillgång till god kommunikation, kunna driva företag samt jobba och studera på distans. Det bidrar särskilt till att gynna utvecklingen på mindre orter i länet.

2.2.3 Ett blomstrande västsvenskt näringsliv

Ett starkt företagande är garanten för ökat välstånd. Eldsjälar som brinner för en idé kan betyda mycket för en bygds utveckling med nya arbetstillfällen och bättre kommunal service. Det privata näringslivet och enskilda människors innovationer är och kommer alltid att vara grunden för Sveriges framgångar. Utan det privata näringslivet finns inte så mycket kvar att fördela. Kristdemokraterna vill att Västra Götalandsregionen utvecklar och utökar samverkan med företagsfrämjande organisationer, inkubatorer, universitet och högskolor med att främja entreprenörskap och företagande. VGR: s utvecklingsarbete ska bidra till ökad innovationsförmåga genom satsningar på kunskap, kreativitet, kapital och internationella samarbeten. Särskilt fokus bör läggas på småföretagen, de skapar flest jobb. Ofta är dessa familjeföretag och har en kultur av långsiktighet som vårt samhälle mår bra av. I stället för att sikta på nästa kvartalsrapport har de ett generationstänkande. Småföretagandet skapar bättre förutsättningar för att människor ska kunna bo och försörja sig också på landsbygden. Det finns även behov av att utveckla arenor och effektiva åtgärder för att stimulera kreativitet, entreprenörskap och förnyelse även bland barn och unga.

Den ideella sektorn består av aktiviteter för allmän- eller medlemsnytta i föreningar, kooperativ, stiftelser och liknande sammanslutningar som är fristående från den offentliga sektorn. Här frodas entreprenörskap, innovationer och arbetstillfällen. VGR har en viktig uppgift i att stötta och uppmuntra det engagemang som finns inom denna sektor.

2.2.4 Gröna och blå näringar samt hållbara livsmedel

Vår politik är inriktad på att skapa förutsättningar för alla som lever inom länets gränser att kunna förverkliga grundläggande värden. Landsbygdsperspektivet behöver bli starkare i Västra Götalandsregionens arbete när det gäller kommunikationer, digital infrastruktur, bostadsbyggande och företagsetablering. Landsbygden ska kunna vara det hjärta som syresätter och ger liv till hela Västra Götaland.

Kriget i Ukraina och oro på finansmarknaden har satt fokus på hur väl Sverige klarar sin livsmedelsförsörjning. Vårt land är idag alltför beroende av import för vår livsmedelsförsörjning. VGR behöver därför stötta en utveckling där kommande generationer vill investera och arbeta inom gröna och blåa näringar.

Länets företagare som brukar jord, skog och mark i de gröna näringarna bidrar konkret till det långsiktiga förvaltarskapet. Det är ett uppdrag långt utöver livsmedelsproduktion. Här finns också mervärden i form av aktivt miljö- och kulturbevarande. De miljö- och landskapsvårdande insatser som sker genom de gröna näringarna är en nytthet som ger förutsättningar för en levande landsbygd även utanför sektorn.

De gröna näringarna har ett stort behov av ny kompetens. För att säkra näringens framtid och utveckling bör särskilt fokus läggas på utbildning och kompetensförsörjning inom livsmedelssektorn, bland annat för små- och medelstora matproducenter och i förädlingsledet. En god livsmedelsproduktion är positiv för hela landsbygden. Utan produktion kommer marker växa igen, gårdar och hus på landsbygden bli övergivna samt många samhällssektorer påverkas när befolkningsunderlaget sjunker.

Naturbruksskolorna erbjuder utbildning på både gymnasial och vuxen nivå. De ska bidra till att möta kompetensbehoven inom de gröna näringarna, stärka företagande och vara en aktiv del i landsbygdsutvecklingen i hela Västra Götaland. Detta kan bidra till en ökad självförsörjningsgrad i jordbruket. Naturbruksskolorna ska även fortsätta att utveckla och sprida kunskap om biologisk mångfald och vara ett viktigt skyltfönster för hela näringen.

Fisket är en av våra basnäringar. Alla, inklusive yrkesfiskarna, är överens om att ett hållbart, väl förvaltad och utvecklat fiske ligger i allas intresse. VGR ska, i samverkan med branschen verka för att stärka näringens förutsättningar att utvecklas. Vattenbruket är en framtidsbransch som kan skapa jobb och tillväxt. Det kan även bidra till att hållbarhetsmål nås samt till bättre tillgång till fisk, skaldjur, musslor och alger vilket stärker försörjningsförmågan. Det är av största vikt att VGR fortsätter att stödja insatser för att utveckla den marina besöksnäringen. Mer om detta finns att läsa under rubriken "Besöksnäring" (2.2.8).

Internt i regionen sker ett arbete som rör flera aspekter i livsmedelskedjan, exempelvis med att ställa miljökrav i upphandlingar och sträva mot minimering av matsvinn. Genom att öka andelen lokalt, regionalt och nationellt producerade livsmedel vid de egna verksamheterna bidrar regionen till minskad användning av exempelvis antibiotika och konstbevattningsmedel. Regionens livsmedelsanvändning ska präglas av en helhetssyn där mat som tillagas, säljs och serveras är näringsrik och främjar god hälsa.

2.2.5 Främja fullföljda studier

Barn och unga ska ha de allra bästa förutsättningarna för en bra start i livet, god hälsa, utbildning och framtidstro. Att fler unga fullföljer studierna med godkända resultat skapar stora och långsiktiga vinster för både individen och samhället. Fullföljda studier, det vill säga att nå målen för grundskolan och uppnå en gymnasieexamen, är den absolut viktigaste nyckeln för en etablering och ett deltagande inom arbets- och samhällslivet. De som inte fullföljer sina studier löper en betydligt högre risk att hamna i utanförskap. Här måste parter med olika ansvarsområden, resurser och perspektiv samarbeta för att nå resultat. Det krävs insatser för att förbättra barns och ungas psykiska hälsa, eftersom den psykiska hälsan påverkar möjligheterna att lyckas i skolan.

2.2.6 Minska tudelningen på arbetsmarknaden

Den kristdemokratiska förvaltarskapstanken är inte bara en princip för att förvalta, och inte förbruka, naturresurser. Den handlar även om att främja och ta tillvara människors möjligheter att delta i samhällslivet och i arbetslivet. Stora etableringar i Västsverige innebär ytterligare arbetstillfällen, men samtidigt finns utmaningar kopplade till detta. Kompetensförsörjningen är och kommer att vara en stor utmaning för många branscher. Här måste kommun, region, företag, civilsamhället, skolor med flera fortsätta utveckla samarbetet för att komma till rätta med obalansen mellan arbetskraftsutbud och efterfrågan på arbetsmarknaden.

De utbildningsaktörer där Västra Götalandsregionen idag är ägare eller har en betydande roll: folkhögskolor- och naturbruksskolor, VGR-akademin, Validering Väst och samordningsförbunden, behöver alla nyttjas för att hantera kompetensförsörjningsbehoven. En självklarhet som ändå är relevant att påpeka i sammanhanget: För att komma till rätta med kompetensförsörjningsbristen är en välfungerande grundskola, med en lugn och stimulerande studiemiljö för eleverna, fundamental.

2.2.7 Folkhögskolorna

Folkhögskolorna har, genom sin särskilda pedagogik och arbetssätt, en viktig roll att spela. De betyder mycket för att motivera och stödja unga personer som hoppat av grund- och/eller gymnasieskolan. Många folkhögskolor erbjuder anpassad undervisning, socialt stöd och en tillgänglig miljö för människor med funktionsnedsättning. De bidrar även till att möta samhälls- och kompetensförsörjningsutmaningar.

Politiker har ett ansvar att förvalta skattemedlen på ett hållbart sätt. Det viktiga är att Västra Götalänningar erbjuder en god utbildning där kvalitet och effektivitet väger tyngre än driftsform. Civilsamhället har en unik förankring i samhället och en stark kapacitet att snabbt ställa om för att möta nya utbildningsbehov och målgrupper. Därför föreslås att de regionägda folkhögskolorna överläts till de rörelsedrivna aktörerna.

2.2.8 Besöksnäring

Besöksnäringen har över tid varit en av de starkast växande näringarna. För många är det just inom denna sektor som möjligheter ges för att få in en första fot på arbetsmarknaden. Västra Götalandsregionen ska verka för att utveckla den småskaliga besöksnäringen i hela länet, bland annat genom stärkt samarbete mellan företag, civilsamhälle, kommuner och region. Tillsammans med dessa aktörer ska regionen arbeta att testa nya lösningar med fokus på att utveckla de lokala styrkor som stärker konkurrenskraften och attraktiviteten.

Västra Götaland har med sina unika kustmiljöer, skärgårdar och inlandsvatten stora utvecklingsmöjligheter för exempelvis båtliv och fisketurism. En betydande del av turismen i Västra Götaland kan kopplas just till maritima näringar och tillgångar. Det är viktigt att Västra Götalandsregionen fortsätter stödja arbetet med att göra länets kustområden och inlandsvatten till än mer attraktiva besöksmål över hela året. Arbetet ska självfallet drivas med inriktningen att inte begränsa framtida generationers möjligheter att kunna leva i och besöka Västra Götaland.

Göteborgs botaniska trädgård ska utvecklas som en besökspunkt med god tillgänglighet till kollektivtrafik. Långsiktigt hållbar utveckling av cykel- och vandringsleder i naturen ger positiva effekter avseende folkhälsa, friluftsliv, landsbygdsutveckling, jobb, tillväxt och näringslivsutveckling. Samtidigt varierar kvaliteten på lederna. Regionen behöver tillsammans med berörda aktörer verka för att förbättra ledmarkeringar, tillgänglighet och service såsom exempelvis mat- och boendeanläggningar i syfte att sänka tröskeln för besökaren att hitta ut i naturen.

Mötesindustrin - den del av besöksnäringen som handlar om när människor reser för att mötas inom exempelvis yrkeslivet eller föreningslivet - har en stark utvecklingspotential. Regionen ska tillsammans med andra aktörer verka för att fler internationella möten förläggs i Västsverige.

2.2.9 Effektiva miljöinsatser

Kristdemokraternas miljöpolitik grundar sig på förvaltarskapsprincipen. Människan har ett ansvar för att förvalta ändliga resurser och naturvärden. Miljön och naturresurserna måste förvaltas ansvarsfullt för att goda livsbetingelser inte ska äventyras så att kommande generationer också får del av dem. Politiken ska därför, utifrån försiktighetsprincipen, utformas så att både det offentliga, våra företag, civilsamhället och enskilda ges förutsättningar att göra rätt, det vill säga styra mot ett gott förvaltarskap och en hållbar utveckling.

Västra Götalandsregionen har en viktig roll i att stödja initiativ som bidrar till att mer klimatpåverkande produkter kan ersättas av förnyelsebara resurser. Fortsatt stort fokus ska ligga på att utveckla kunskap och stötta insatser kring grön kemi, hållbara textilier, energi- och koldioxidlagring, hållbar stadsutveckling, plaståtervinning samt miljöforskning rörande renare flyg.

Insatser för att hantera skräp i marina miljöer ska främjas. Inte minst behövs ett kraftfullt arbete för att minska tillförseln av plast och mikroplaster i hav, sjöar och vattendrag. För att möta dessa utmaningar ska Västra Götalandsregionen fortsatt verka för ett nära internationellt samarbete, bland annat kring Skagerack och Nordsjön.

2.2.10 Biologisk mångfald och friluftsliv

Biologisk mångfald är en förutsättning för ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga. Idag är det dessutom omöjligt att förutse alla nya värdefulla framtida användningsområden. Vidare finns de rena estetiska värdena i form av värdefulla kulturmiljöer och möjlighet till fritid och rekreation. Ett aktivt skydd och bevarande av skog och kust skapar rika miljöer som ofta blir attraktiva besöksmål. Västra Götalandsregionen har en viktig roll i arbetet med att främja friluftsliv och öka förståelsen för samt gynna biologisk mångfald. Arbetet sker bland annat genom

Göteborgs botaniska trädgård, Kulturförvaltningen, Västkuststiftelsen, naturbruksskolorna och folkhögskolorna.

Inom de närmaste åren kommer nya växthus på Göteborgs botaniska trädgård att uppföras. Därigenom skapas möjligheter för Botaniska att säkra sina unika växtsamlingar.

2.2.11 Åtgärda infrastrukturbehoven för att knyta samman Västra Götaland

I det regionala utvecklingsuppdraget ingår att Västra Götalandsregionen, på uppdrag av regeringen, upprättar en plan för den regionala transportinfrastrukturen. Här prioriteras vilka åtgärder och insatser som är aktuella att genomföra. VGR samordnar tillsammans med kommunalförbunden också regionens prioriteringar och synpunkter på den nationella infrastrukturplanen. Revidering av nationell och regional plan pågår. De nya planerna förväntas ligga för beslut 2026.

En väl utvecklad infrastruktur är en viktig förutsättning för att vardagen ska fungera. Satsningar på effektiva transporter bidrar till att möjliggöra mer tid för familjen. Kristdemokraternas syn på infrastrukturpolitik har två utgångspunkter – utvecklat välstånd och miljöhänsyn. Bra kommunikationer är en förutsättning för att utveckla välståndet samt för att öka sysselsättningen och tillväxten. Samtidigt måste insatser hela tiden göras för att minska de skadliga utsläppen. Långsiktig ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet måste vara vägledande för utvecklingen av infrastrukturen. Inriktningen behöver även vara att knyta samman länet samt att skapa starkare och större arbetsmarknadsregioner.

Genom Nato-inträdet kommer Sverige att arbeta mer med internationell samverkan för en robust infrastruktur. Medlemskapet innebär bland annat att flera hamnar, vägar och järnvägar kommer att behöva rustas upp för militära behov. Här behöver regionen ha en god beredskap för att kunna agera handlingskraftigt och effektivt när situationen så kräver.

Regionen måste agera aktivt gentemot staten – och i god samverkan med kommunerna – för att Västra Götaland ska ta del av viktiga statliga anslag till vägar och järnvägar. Driften och underhållet måste förbättras. Vi vill stärka förutsättningarna för sjöfarten i Västra Götaland att utvecklas. Här är utvecklingen av Göteborgs hamn, Vänersjöfarten samt slussarna prioriterade frågor.

De främsta infrastruktuursatsningarna som regionen behöver driva i sina kontakter med staten är, utan inbördes rangordning, följande:

- Skyndsamt bygga ut järnvägsförbindelserna mellan Göteborg-Landvetter-Borås: Pendelstråket mellan Göteborg och Borås är ett av landets mest trafikerade. En utbyggnad av detta järnvägsstråk är viktigt för att möta den omfattande och ökande arbetspendlingen på sträckan. Vidare är det nödvändigt att järnvägen har en anslutning till Landvetter flygplats.
- Skynda på byggnationen av en modern och effektiv järnvägsförbindelse mellan Oslo-Göteborg-Hamburg: Idag går nästan all trafik mellan Oslo och Göteborg på väg. Tåget kan i nuläget inte konkurrera med buss, lastbil och bil. Sträckan Göteborg – Oslo är Norges viktigaste landförbindelse med utlandet.

- Bygga ut Bohusbanan med dubbelspår mellan Göteborg och Uddevalla: Bohusbanan är en 180 kilometer lång järnväg med sträckning mellan Göteborg och Strömstad. Banan trafikeras i huvudsak av regionalståg och av viss godstransport. Pendlingen längs Södra Bohusbanan är omfattande, men järnvägen medger inte ett utbud som kan möta efterfrågan.
- Utveckla Västra stambanan: Banan är av stor betydelse för en välfungerande persontrafik på sträckan, men också för godstrafiken till och från hamnen i Göteborg. Kapacitetsbristen är mycket påtaglig för Västra stambanan. Det gäller främst på sträckan Alingsås – Göteborg där den enskilt viktigaste åtgärden vore att bygga fyrspar. Detta skulle öka kapaciteten och kapa restiden för alla typer av tåg.
- Påskynda utbyggnaden av nya slussar i Vänersborg, Trollhättan och Lilla Edet: Dagens slussar är uttjänta 2030. Det är nödvändigt med nya slussar som uppfyller dagens behov och skapar förutsättningar för att i framtiden frakta mer gods sjövägen, vilket avlastar järnvägen och ger färre lastbilstransporter. Flera företag är idag beroende av den sjötransportled som påverkas av en utbyggnad. Det är angeläget att regionen är pådrivande för att påskynda en lösning på frågan.
- Rusta upp Kinnekullebanan: En utvecklad Kinnekullebana är positiv för invånarna som bor längs stråket och deras möjligheter att nå arbete och utbildning både lokalt utmed banan och på längre avstånd, som till exempel i Örebro och Göteborg. Vidare har Kinnekullebanan en stor potential avseende besöksnäringen kring naturområdet Kinnekulle och övriga stråket utmed södra Vänerns strand.

2.2.12 Godstransporter

För att kraftigt minska fossilberoendet krävs medverkan i olika projekt kring nya material och bränslen samt ökat fokus på elektrifiering inom transportsektorn. Västra Götalandsregionen har en viktig roll i att driva på för att få fram ny teknik och strategiska utvecklingsprojekt för effektivare godstransporter tillsammans med fordonstillverkare, speditörer och forskare.

2.3 Kollektivtrafik

2.3.1 Trafikförsörjningsprogram för Västra Götaland

Nuvarande trafikförsörjningsprogram 2021–2025, antogs av regionfullmäktige i maj 2021. Trafikförsörjningsprogrammet är tillsammans med regionfullmäktiges budget det övergripande styrdokumentet för kollektivtrafikens utveckling i länet. Ett nytt program förväntas ligga för beslut under hösten 2025.

2.3.2 En kollektivtrafik att lita på

Kollektivtrafiken är ett av de viktigaste verktygen för att ge invånarna bättre förutsättningar att bo, leva och utvecklas i hela Västra Götaland. En snabb, smidig och trygg kollektivtrafik är för många en förutsättning för arbets- och studiependling, en aktiv fritid och för att få vardagspusslet att gå ihop. Utvecklingen av kollektivtrafiken ska ta sikte på snabba kommunikationer på längre sträckor vilket väver samman arbetsmarknader. Kollektivtrafikens kvalitet behöver utvecklas med resenären i fokus och med medvetenhet om olika gruppers behov. Därför är det viktigt att regionen stärker dialogen med Västra Götalands invånare kring hur deras resvanor och behov av kollektivtrafik ser ut. En annan målsättning måste vara att utveckla samarbetet mellan

länets 49 kommuner och Västtrafik. Kollektivtrafiken ska planeras både med hänsyn till dem som är beroende av en fungerande kollektivtrafik och utifrån målsättningen att minska transporternas påverkan på miljön.

Kollektivtrafiken i Västra Götaland är väl utbyggd och är av mycket god kvalitet. För att uppnå ökat resande i kollektivtrafiken behöver dock befintliga resurser användas på ett effektivt sätt samtidigt som självfinansieringsgraden ökar. Regionen måste också vara beredd att testa nya lösningar och ny teknik som kan hjälpa till att effektivisera kollektivtrafiken och hålla nere kostnaderna. Västtrafik behöver även utveckla biljettalternativ som både ökar betalningsviljan och förenklar för resenärerna.

Genom höjda biljettpriser och insatser som ökar resenärernas betalningsvilja är det möjligt att öka självfinansieringsgraden. Kollektivtrafiken bör på sikt till minst hälften betalas av de som nyttjar den. På så sätt säkrar vi en stabil och långsiktig finansiering för kollektivtrafiken i länet.

Det ska vara bekvämt, enkelt och tryggt att resa med Västtrafik, oavsett om man bor i stad eller på landsbygd. Alla länkar i resekedjan måste fungera för att resan ska vara möjlig: information före och under resan, gångvägar till och från hållplatser och stationer, tillgängliga hållplatser samt biljettsystem som är lättbegripliga och enkla att hantera. Särskilt personer med funktionshinder måste kunna lita på att hela resan är tillgänglighetsanpassad.

För den som inte bor i anslutning till en busshållplats, lokalbana, pendeltåg, tunnelbana eller pendelbåt är det viktigt att det finns förutsättningar för en kombinerad resa. Det innebär att det enkelt ska kunna gå att kombinera kollektivtrafikresan med exempelvis bil eller cykel.

Kollektivtrafiken med båt i skärgårds- och kustlandskapet är en avgörande faktor för möjligheten att bo och verka på öar utan fast landförbindelse. Kollektivtrafik på vatten är ett miljövänligt och effektivt transportmedel som kan transportera många resenärer. Vattenvägarna är idag underutnyttjade och har potential att möjliggöra framtida bostads- och arbetsmarknadsområden.

När en kommun planlägger ett nytt bostadsområde, är det viktigt att regionens trafikbeställningar av kollektivtrafik, anpassas efter hur planeringen ser ut. Det är angeläget att inte minst barnfamiljer som flyttar in i bostadsområden på landsbygden har möjlighet att pendla kollektivt till arbete och studier. Därför vill vi att regionens trafikbeställning av kollektivtrafik tar hänsyn till och anpassas efter kommunernas planering av bostadsområden.

2.3.3 Ökad trygghet i kollektivtrafiken

Trygghet i kollektivtrafiken samt vid resecentrum och hållplatser är en högaktuell fråga. De senaste åren har Västtrafik utvecklat det trygghetsskapande och brottsförebyggande arbetet. Här utgör utplacering av väktare, ordningsvakter och trygghetsvårdar i och omkring kollektivtrafiken en nyckel för ökad säkerhet. Kristdemokraterna vill utöka dessa personalgrupper - kollektivtrafiken ska uppfattas som ett säkert färdmedel under dygnets alla timmar. Även andra insatser behövs. Kameraövervakning är viktigt både för att hindra att brott sker och för att kunna lagföra de som väljer att begå brott i kollektivtrafiken och i dess direkta närhet.

Tillsammans med kommuner behöver regionen arbeta för förbättrad belysning, röjning av buskar och nolltolerans mot klotter. För att öka tryggheten och trivseln bland barn och ungdomar krävs också ett utökat samarbete med föreningsliv och skolor så att de större stationerna kan bemannas med skolvårdar under de tider då barnen reser till och från skolan.

Idag är fuskåkning ett stort problem. Kristdemokraterna vill ha ett system med biljettkontroller utförda av både civilklädda och uniformerade biljettkontrollanter i samtliga zoner då det effektivt stärker förebyggandet av fuskåkning. Det krävs ett fortsatt arbete med att se över hur kollektivtrafiken bör fungera och underhållas i kris. Det gäller inte minst utifrån kollektivtrafikens funktion som en del av civilförsvaret, men också att den ska fungera som ett tryggt resealternativ vid samhällsstörningar.

2.3.4 Pålitliga sjukresor

För många personer med olika funktionsnedsättningar, som inte kan resa med den allmänna kollektivtrafiken, är särskilda persontransporter viktiga. Resenärerna ska bemötas med god service och respekt. Chaufförerna och övrig personal som möter resenärerna måste ha goda kunskaper i svenska, kännedom om olika funktionsvariationer och därtill bra lokalkännedom då resenären inte alltid kan förväntas vara behjälplig med vägledning.

Det är nödvändigt med trygga och säkra sjukresor, där den enskilde kan vara säker på att komma fram i tid till besöket i vården, men också att hemresan efter besöket ska kunna ske så snart efter avklarad vårdbesök som möjligt. Därför är det viktigt att regionen tar ett samlat grepp för att se över hur väntetiderna för sjukresor kan kortas.

2.3.5 Jämlik närtrafik

För att skapa en god kollektivtrafik i hela länet behöver närtrafik, det vill säga kollektivtrafik för den som vill åka mellan landsbygd och tätort, finnas tillgänglig i de glest bebyggda områdena. Den utgör en värdefull möjlighet för invånare för landsbygden, inte minst äldre, som på detta sätt kan slippa kostnaderna och eventuella utmaningar med att köra bil. Därför är det viktigt att utbudet av närtrafik är jämlikt i länets olika kommuner.

2.4 Kultur

2.4.1 Kulturstrategi för Västra Götaland

Kulturstrategin pekar ut fem utvecklingsområden samt prioriteringar för hur kulturpolitiken ska genomföras inom dessa områden. Prioriteringarna är styrande för Västra Götalandsregionen. Kulturstrategins utvecklingsområden är: vidgat deltagande, konstnärligt skapande, samverkan och synergi, digitalisering och internationalisering.

2.4.2 Kultur med fokus på barn, äldre, landsbygd och civilsamhälle

Genom kulturen får vi rötter till vår historia, mening i nuet, visioner för framtiden och möjlighet att ingå i ett sammanhang. Kulturen hjälper oss att bli hela som människor, och som en del i det har den ett unikt egenvärde. Gemensamma värderingar bidrar till att stärka samhällsgemenskapen. Internationella utbyten bidrar till ökad kunskap och nya idéer. Kultur- och fritidsaktiviteter måste vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. I detta sammanhang måste särskild uppmärksamhet ägnas åt barn

med funktionsnedsättning eftersom de sällan kan hävda sina rättigheter själva med samma kraft som de vuxna.

Kulturen ska kännetecknas av frihet. Kulturlivet vitaliserar demokratin. I detta sammanhang spelar folkbildningen en omistlig roll. Genom ökad kunskap skaffar sig invånarna verktyg som underlättar deltagandet i samhällslivet.

Idrottsrörelsens förenings- och folkbildningsverksamhet är en motor för gemenskap, glädje och bildning. En starkare samverkan mellan den ideella idrottsrörelsen, där inte minst parasporten är viktig, och regionala verksamheter skulle främja fysisk aktivitet - särskilt bland barn och unga.

Digitalisering innebär möjligheter för kulturverksamheter att utvecklas och nå fler genom att öka tillgängligheten till konst och kultur och vidga möjligheterna att ta del av utbud långt bort utan resor. En stark digital infrastruktur skapar potential för utveckling, tillgänglighet och digital delaktighet i det civila samhället. Genom samverkan med aktörer med starka innovationsmiljöer och spetsforskning kan bidra till digital utveckling inom kultursektorn - både inom Västra Götaland och nationellt. Det kan handla om hur testbäddar och science parks hittar samarbeten med kultur- och besöksnäring inom exempelvis AI eller spelutveckling.

Genom att utveckla samverkan mellan aktörer skapas möjlighet att uppnå en förbättrad resursanvändning. Västra Götalandsregionen kan inspirera till och understödja en sådan samverkan mellan aktörer i kulturlivets infrastruktur. Kulturaktörer behöver söka olika finansieringsmöjligheter när så är möjligt. Det stärker de enskilda aktörerna och ökar deras oberoende. Västra Götalandsregionen kan understödja en ökad extern finansiering av kultur genom att främja stödfunktioner för EU-ansökningar. GöteborgsOperan är en föregångare i att visa vilka möjligheter som finns kring att söka alternativ finansiering och stärka intäkterna. Inom kollektivtrafiken anser Kristdemokraterna att resenärerna ska stå för hälften av biljettpiserna. Regionen behöver utreda möjligheterna att fastställa denna form av nyckeltal för egenfinansiering inom kulturen.

Det ska vara en självklarhet att de aktörer som regionen samverkar med står bakom grundläggande värden. Västra Götalandsregionen ska stå upp för demokrati och mänskliga rättigheter. Stöd ska aldrig betalas ut till föreningar eller studieförbund som har extremistiska kopplingar, sprider icke-demokratiska värderingar, eller ägnar sig åt bidragsfusk. Kulturnämndens arbete ska lägga stort fokus på barn, äldre, landsbygd och civilsamhälle.

Vissa kulturella framställningar kan åsamka rädsla, ångest och otrygghet eller påverka till negativa värderingar. Vid dessa fall är det viktigt att regionens ingång är att besökare eller publik på förhand får information om just detta, till exempel genom skyltning. Det är av särskild vikt att det framgår tydligt vilka framställningar som inte är lämpliga för barn.

Pandemin synliggjorde kompetensutmaningar då många yrkesverksamma har slutat samtidigt som nyexaminerade och unga konstnärer haft begränsade möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Parallellt har bristen på kompetens ökat inom många av de yrkeskategorier som de stora kulturinstitutionerna har behov av. Det är därför viktigt att regionen fortsätter att främja insatser som möter de kompetensutmaningar

som finns inom kultursektorn. Det krävs även en utvecklad samverkan mellan centrumbildningar, utbildningsinstitutioner och professionella utövare.

Västra Götalandsregionens största kulturinstitutioner, såsom GöteborgsOperan, Göteborgs Symfoniker, Film i Väst, Regionteater Väst, har gott renommé samt erbjuder ett konstnärligt och variationsrikt utbud av hög kvalitet. Det är angeläget att arbetet som bedrivs inom dessa institutioner, för att nå nya publikgrupper, fortsätter att utvecklas.

2.4.3 Stärk civilsamhällets roll i kulturlivet

Naturliga gemenskaper som familjer, släkt, grannskap, företag, intresseföreningar, fackföreningar och trossamfund utgör det civila samhället. Genom tätt samarbete mellan det offentliga, det privata och civilsamhället, däribland det fria kulturlivet, blir kulturen starkare. Civilsamhället har en stor variation av verksamhets- och organisationsformer och kan därigenom främja ökat deltagande i kulturlivet inom områden dit etablerade institutioner och marknadskrafter inte når.

Den ofrivilliga ensamheten är ett samhällsproblem som drabbar alla åldrar, alla samhällsklasser, stad som landsbygd. Besvär av ensamhet och isolering är vanligast bland unga och de äldsta. Insatser för att motverka ofrivillig ensamhet är främst viktigt för att förbättra den drabbades livssituation, men bidrar på sikt även till minskad belastning på sjukvården. Civilsamhället fyller en oersättlig funktion i att mota ofrivillig ensamhet och skapa mellanmänniska band. Kristdemokraterna föreslår därför att kulturnämnden, i sin detaljbudget, prioriterar att stärka civilsamhällets arbete för att bryta ofrivillig ensamhet.

2.4.4 Öka läsningen bland barn

Betydelsen av tidiga insatser för att främja små barns språkutveckling kan inte nog understrykas. Idag finns höga krav på att kunna läsa och skriva avancerade texter för att vara en del av samhället och kunna utöva sina demokratiska rättigheter och skyldigheter. Det gäller för studier och arbetsliv, men också för fritidssysselsättningar och kulturupplevelser. Därför är det viktigt att regionen fortsätter arbeta med insatser för att öka barns och ungas läslust.

2.4.5 Kultur för äldre

Att vi behöver mer hjälp och mer omsorg för att klara av vardagen när vi blir äldre betyder inte att någon annan ska ta över beslutanderätten över vardagliga ting som kultur, fritidssysslor och hur vi roar oss. Människor tappar inte sina intressen bara för att de blir äldre. Kristdemokraterna vill utveckla kulturinsatserna för äldre, vilket bland annat bidrar till att hälsa och välbefinnande stärks.

2.4.6 Kulturlivet på landsbygden

Tillgänglighet och infrastruktur för kultur är mer sårbar på landsbygden och i mindre kommuner, där den i hög utsträckning är beroende av ideella krafter. Målet måste vara att kulturlivet ska ha möjlighet att leva och frodas även på landsbygden. Västra Götalandsregionen ska främja ett utökat användande av digitala lösningar för att bidra till ett brett deltagande utanför de större städerna. Arbetet med att stärka möjligheterna för mindre orter och landsbygd att utvecklas genom kulturella och kreativa näringar ska fortsätta.

2.4.7 Ett levande kulturarv

Varje generation har en skyldighet att förvalta det som lämnats av tidigare generationer för att sedan föra det vidare till nästa. Det är av stor vikt att förmedla de värden som byggt och håller samman vårt samhälle samt att det fysiska kulturarvet görs tillgängligt och kommer allmänheten till del. Det bidrar till att stärka delaktigheten och tilliten i samhället.

3 Västra Götalandsregionens ledningsfunktioner

För att bedriva ändamålsenlig verksamhet inom regionens huvudsakliga ansvarsområden finns ett antal stöd- och ledningsfunktioner. Dessa ska bistå organisationen att uppnå ambitionerna inom dessa områden på ett kostnadseffektivt sätt, i enlighet med kommunallagens bestämmelser.

3.1 Regionstyrelsen

Regionstyrelsen är Västra Götalandsregionens ledande politiska förvaltningsorgan. Den ska vara väl informerad om och ha ansvaret för hela organisationens utveckling samt följa de frågor som kan inverka på dess utveckling. Regionstyrelsen vakar över att nämnder och styrelser fullgör sina uppgifter inom olika verksamhetsområden utifrån regionfullmäktiges beslut och vad som enligt lag och andra författningar vilar på Västra Götalandsregionen. Det är angeläget att regionstyrelsen utvecklar sitt arbete med det så kallade uppsiktsansvaret.

3.2 Fastigheter

Styrelsen för fastighet, stöd och service svarar för fastighetsförvaltning och lokalförsörjning samt att utveckla och säkerställa effektivt lokalutnyttjande inom regionen. Styrelsen ansvarar också för leverans av stöd- och servicetjänster åt nämnder och styrelser samt åt de aktiebolag där Västra Götalandsregionen äger mer än hälften av aktierna. I ansvaret ligger att utveckla och effektivt utnyttja de synergier och skalfördelar som finns inom och mellan de ingående verksamhetsområdena i fastighet, stöd och service.

Kristdemokraterna värnar människovärdesprincipen. Den innebär att alla människor har lika värde och samma rätt oberoende av personliga egenskaper och funktioner i samhället. Genom åren har samarbetet fördjupats mellan kommunerna och Västra Götalandsregionen i det gemensamma arbetet med att göra miljöer tillgängliga för personer med olika svårigheter; svårt att röra sig, svårt att höra, svårt att se, svårt att bearbeta, tolka och förmedla information samt svårt att tåla vissa ämnen. Tillgängliga och användbara miljöer kräver ett ansvarstagande av både fastighetsägaren och verksamhetsansvarig.

Ett viktigt led i arbetet med effektiviseringar är att se över användningen av befintliga lokaler. Genom att kontinuerligt göra en lokalbehovsanalys och fastställa det faktiska behovet kan befintliga lokaler användas på ett optimalt sätt och skapa en effektiv miljö som uppfyller behoven hos både medarbetare och patienter.

3.3 Service

Inom området service ansvarar styrelsen för logistik för enhetlig, sammanhållen, hållbar och resurseffektiv logistik och försörjning av varor och tjänster inom Västra Götalandsregionen och, enligt särskilda överenskommelser, till länets kommuner.

Styrelsen har ett långsiktigt strategiskt uppdrag att utveckla logistik- och varuförsörjning med tillhörande tjänster till stöd för Västra Götalandsregionens utförarverksamheter. Styrelsen ansvarar för att ta fram förslag till och genomföra strategiska planer inom logistik- och försörjning. Styrelsen ansvarar också för utvecklingen av ett regionalt optimerat sortiment i samråd med utförarstyrelser och regionstyrelsen.

3.4 Inköp

Västra Götalandsregionen är en av Sveriges största inköpare, vilket skapar möjligheter att koncentrera sig på kvalitet, hållbarhet och kostnadseffektivitet. Ansvar för inköp ligger på koncernkontoret för att skapa ett starkare och mer strategiskt fokus på inköpsfrågor. Det är angeläget att det finns ett användarvänligt inköpssystem för att alla som avropar varor och tjänster kan arbeta smidigt. Det är också angeläget att spårbarheten i fakturahanteringen kan öka samt att fokus fortsatt är starkt på avtalstrohet.

3.5 Säkerhet och beredskap

Säkerhetsläget i samhället har succesivt försämrats och det finns ett stort behov av att stärka arbetet med att förebygga och hantera säkerhetshot mot regionen. Terrorhot, spionage och gängkriminalitet medför ökade risker och en ökad hotbild. Under budgetperioden kommer mycket omfattande satsningar behöva göras. Dels för att stärka regionens förmåga, dels för att leva upp till de krav som finns i lagar, regelverk och statliga överenskommelser. Det svenska NATO-medlemskapet kommer ytterligare att öka dessa krav. Exempel på sådana satsningar är stärkt förmåga till fortsatt drift av sjukvård vid bortfall av elförsörjning, utbyggd förmåga till ledning och samordning av viss sjukvårdsverksamhet, beredskapslagring av läkemedel, livsmedel, förbrukningsmaterial och medicinteknisk utrustning samt återtagande av skyddsrumskapacitet.

Den omfattande och snabba digitaliseringen av regionens verksamheter medför snabbt växande krav på Västra Götalandsregionen att kunna hantera ansvaret för informationssäkerhet och dataskydd. Riskerna som cyberangrepp medför och andra hot mot regionens IT-miljö är idag mycket allvarliga, och ett utvecklat arbete med informationssäkerhet och dataskydd är därför angeläget. Det är också angeläget att intensifiera det förebyggande arbetet mot så kallade välfärdsbrott.

4 Västra Götalandsregionens medarbetare

Västra Götalandsregionen har generellt sett inte problem med att rekrytera personal, utan utmaningen är främst att medarbetare väljer att sluta på grund av brister i den organisatoriska arbetsmiljön. Regionen behöver därför arbeta ännu mer fokuserat med att behålla medarbetare.

4.1 En attraktiv arbetsgivare

Västra Götalandsregionen är Sveriges största arbetsgivare och de anställda är regionens främsta tillgång. Det behövs ett större fokus på chefers och medarbetares organisatoriska förutsättningar för ett hållbart och utvecklande ledarskap och medarbetarskap. På så sätt skapar vi bättre förutsättningar att behålla och attrahera chefer och medarbetare.

Det är inte rimligt att patienter i behov av kirurgiska och ortopediska ingrepp måste vänta på operation på grund av att vårdplatser inte finns tillgängliga. Antalet bemannade vårdplatser i Västra Götalandsregionen måste därför bli fler. För VGR: s verksamheter är det avgörande att behålla och rekrytera de yrkesgrupper som regionen har störst brist på samtidigt som erfarenhet och kontinuitet premieras. Erfarenhet, ansvar och kompetens måste därför avspeglas i löneutveckling och lönespridning. Regionen måste även erbjuda en attraktiv arbetsmiljö och arbetstidsmodell. Arbetsuppgifterna för anställda inom vården måste i högre grad anpassas till den högskoleutbildning och de kvalifikationer de har så att arbetsuppgifter hamnar hos rätt yrkesgrupp.

Västra Götalandsregionen ska utveckla och erbjuda moderna anställningar som fungerar väl och uppfattas som attraktiva för medarbetare i olika faser av livet. Det innefattar bland annat modeller för kombinations- och/eller rotationstjänster där medarbetaren kan arbeta inom öppen- och slutenvård, rotera och byta mellan olika arbetsplatser internt och externt. Det är även nödvändigt att utveckla karriärutvecklingsmodellerna och möjligheterna till vidareutbildning.

4.2 Ett hållbart arbetsliv

VGR ska främja medarbetarnas hälsa genom goda arbetsvillkor, ett gott arbetsklimat och förutsättningar för personlig och professionell utveckling. Så skapas hälsofrämjande arbetsplatser som bidrar till ett tryggt arbetsklimat fritt från kränkande särbehandling.

Bemanningsplanering och förläggning av arbetstider och ledigheter är en viktig fråga ur ett resurs- och produktionsperspektiv samt ur ett arbetsmiljöperspektiv. Västra Götalandsregionen behöver förändra arbetssätten för schemaplaneringen. De verksamheter som fortfarande schemaplanerar utifrån individuell schemaplanering behöver förändra arbetssättet så att arbetstidsförläggningen blir mer förutsägbar och arbetsmiljömässigt hållbar samtidigt som den utgår från verksamhetens behov.

Arbetet med förändrade arbetssätt, uppgiftsväxling och avlastning behöver fortsätta. Det handlar till exempel om ett ökat samarbete över organisatoriska gränser där medarbetarna ses som en resurs mellan avdelningar och verksamheter. Insatser kopplade till arbetsmiljö och personalvård bör ha hög prioritet bland annat genom Hälsan och Arbetslivet för enskilda individer, arbetsgrupper och arbetsplatser.

På regionövergripande nivå finns ett ansvar i att underlätta bemanningen genom att undanröja eventuella hinder samt skapa goda ramverk och villkor för verksamheter och medarbetare. Det handlar till exempel om ramverk för ersättningar för medarbetare som vill arbeta frivillig övertid, om förändrade regler avseende bisysslor och karens och ett synsätt där andra sjukvårdsgivare ses som goda komplement till Västra Götalandsregionens egen verksamhet.

Den administrativa bördan för vårdpersonalen behöver minska så att tid frigörs till arbete med patienterna. Detta görs bland annat genom utveckling av bättre IT-stöd. Den pågående digitaliseringen i VGR kräver omfattande kompetensutveckling. Teknik som AI kan användas inom en rad olika områden. Det är relativt nytt men kommer att kunna bidra stort i området med administrativ förenkling och minska trycket på administration. Med rätt satsningar på digitalisering går det att skapa en bättre, smartare och mer hållbar arbetsmiljö. Det möjliggör även effektivare verksamhet och bättre kvalitet.

4.3 Tillitsstyrning genom ett stärkt och närvarande ledarskap

Styrningen av verksamheter ska fokusera på helhet, inte detaljer, och bygger på samverkan och tillit. Organisationen ska ha tillit till medarbetarnas förmågor och agerande när de möter invånarna.

Subsidiaritetsprincipen – att beslut ska fattas på lägsta möjliga ändamålsenliga nivå – är central inom kristdemokratien. De som arbetar inom sjukvården ska känna att de har makten och ansvaret att vara med och utforma morgondagens sjukvård. Bland vårdens medarbetare i Västra Götaland spirar hela tiden idéer på effektivare arbetssätt, nya hjälpmedel och utrustning som bättre möter medborgarnas behov av hälso- och sjukvård. Vi vill skapa ett arbetsklimat där varje medarbetare känner en lust och ett ansvar att vara med och utveckla och förbättra hälso- och sjukvården. Beslut i verksamheterna ska så långt som möjligt tas nära medarbetarna. Medarbetarna ska uppleva att de bidrar till helheten och att de gör skillnad för invånarna samt ha goda möjligheter att framföra förslag, idéer, och kritik.

Västra Götaland är ett län där många högteknologiska företag tar fram nya lösningar inom en lång rad områden. Därför är det oerhört viktigt att hitta vägar att fånga innovationskraften hos vårdens medarbetare och skapa nya kontaktytor inom det västsvenska näringslivet.

Västra Götalandsregionen ska arbeta systematiskt med chefsförsörjning samt sträva efter att identifiera och rekrytera kompetenta chefer bland medarbetarna. Chefer ska erbjudas kontinuerlig ledarskapsutveckling samt stöd i lönesättningen. Särskilt fokus bör ligga på att stärka rollen som ledare, inte minst för första linjens chefer genom att bland annat tydliggöra befogenheter och ansvar.

4.4 Senior kompetens

Ett åldersmedvetet förhållningssätt i verksamheten med insatser för att locka äldre, erfarna medarbetare att arbeta kvar inom sjukvården, med till exempel möjlighet till flexibla anställningar och handledar- och mentorsuppdrag, ska fortsätta och utvecklas. Det är viktigt att göra arbetet attraktivt och att anpassa arbetet till medarbetarnas förmågor. Verksamheterna ska ha friheten att på olika sätt till exempel uppmuntra

seniora medarbetare att arbeta kvar eller göra tillfälliga insatser för att råda bot på bristkompetenser. Här behöver spridandet av goda exempel utvecklas. Arbetet med att implementera åldersmedveten styrning och ledarskap samt konkret stöd i form av en senior verktygslåda till chefer och HR ska ha stort fokus i alla verksamheter.

4.5 Kraftsamling runt utbildningsuppdraget och framtidens medarbetare

En växande befolkning, stora pensionsavgångar och omställningen inom sjukvården, kommer att innebära större och delvis förändrade kompetens- och rekryteringsbehov. Det är därför nödvändigt med ett strategiskt arbete med utbildning och kompetensutveckling utifrån nuvarande och framtida kompetensbehov med en kraftsamling kring utbildningsuppdraget för att locka dagens unga att bli framtidens medarbetare i Västra Götalandsregionen.

Att tillförsäkra tillräckligt med utbildningsplatser av hög kvalitet är prioriterat. Västra Götalandsregionens kapacitet att ta emot studerande för utbildning, praktik eller motsvarande, måste vara tillfyllest, nyttjas optimalt och av hög kvalitet. För att klara kompetensförsörjningen av specialitläkare inom identifierade bristspecialiteter utifrån kompetensförsörjningsplanen, behövs en noggrann uppföljning och ett tydligare ansvar för styrning och prioritering, dimensionering och finansiering av AT, ST och BT.

Förstärkt IVA-vård år 2022–2024 har haft som mål att skapa en robust och hållbar struktur, för förstärkning av intensivvården vid extraordinära situationer och särskilda händelser, med 70 förstärkningssjuksköterskor och 70 förstärkningsunder-sköterskor. För att upprätthålla en robust och hållbar struktur inom IVA-vården, efter avslutat projekt 2024, tillför Kristdemokraterna 10 miljoner kronor till den operativa hälso- och sjukvårdsnämnden för detta ändamål.

5 Hållbarhet

Västra Götalandsregionens hållbarhetsmål 2030 (Mål för social hållbarhet 2030 och Miljömål 2030) utgår ifrån de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Målen fastställer att VGR främjar god hälsa och välbefinnande, arbetar för jämlikhet och lika rättigheter, skapar tillit, trygghet och delaktighet, arbetar resurseffektivt och giftfritt, ställer om till låg klimatpåverkan samt främjar biologisk mångfald och ekosystem.

5.1 Minskad miljö- och klimatpåverkan

VGR: s interna miljöarbete ska bidra till ett resurseffektivt, giftfritt samt hållbart nyttjande av ekosystem med låg klimatpåverkan som främjar biologisk mångfald. För att nå en långsiktigt hållbar resursanvändning behöver resurser återanvändas och återvinnas för att möjliggöra en hållbar framtid och välmående planet för kommande generationer. Hållbar resursanvändning medför en reducering av miljö- och klimatpåverkan, men kan också innebära ekonomiska besparingar och förbättrad lönsamhet genom att råvaror, energi och tid tas tillvara i större utsträckning.

Inom VGR: s verksamheter förekommer kemikalier som kan vara skadliga både för miljön och för hälsan. Ansträngningar behöver ske för att ersätta skadliga och farliga kemikalier med mer hållbara alternativ.

VGR: s interna klimatväxlingsprogram innebär att förvaltningarna betalar en avgift för varje resa som anställda gör i tjänsten med privat bil eller med flyg. Syftet är att skapa ekonomiska drivkrafter för mindre klimatbelastande tjänsteresor. Pengarna samlas till ett gemensamt konto och används för olika klimatåtgärder.

Offentlig upphandling är den process som offentliga organisationer använder för att göra inköp och står för ungefär en sjättedel av Sveriges BNP. Kristdemokraterna anser att offentlig upphandling utgör ett viktigt klimatpolitiskt styrmedel och att VGR kan göra viktiga insatser genom att ställa höga miljökrav vid upphandling av både varor och tjänster.

5.2 Hållbarhetsarbete som står på tre ben

Västra Götalandsregionen leds av visionen Det goda livet i Västra Götaland, vilket innebär att VGR ska bidra till ett gott liv för varje människa genom hela livet. Västra Götalandsregionens hållbarhetsmål, som innefattar Mål för social hållbarhet 2030 och Miljömål 2030, antogs av regionfullmäktige 2021. Målen gäller för alla VGR: s förvaltningar och bolag samt de verksamheter som finansieras av VGR. 2025 är beslut om reviderade hållbarhetsmål planerat.

VGR:s arbete med att främja hållbar utveckling utgår utifrån en ekonomisk, social och miljömässig dimension. Ekonomisk hållbarhet innebär en ekonomi som är hållbar över tid och som stödjer möjligheterna att uppnå ekologisk och social hållbarhet. VGR ska ha en god ekonomisk hushållning, en långsiktig ekonomi i balans, ansvarsfulla investeringar och hållbara upphandlingar.

God hälsa är grundläggande för ett socialt hållbart samhälle och rätten till bästa möjliga hälsa är en mänsklig rättighet. Hälsa påverkar till exempel barn och ungas förutsättningar för fullföljda studier, behovet av hälso- och sjukvård samt antalet sjukskrivningar. Det påverkar i sin tur deltagande i arbetslivet, kompetensförsörjning och andra delar av ekonomins och samhällets utveckling. Västra Götalandsregionens hälsofrämjande och förebyggande arbete i hälso- och sjukvård och tandvård är därför av mycket stor vikt. Inte minst de delar som rör främjande av hälsosamt åldrande samt förebyggande av ofrivillig ensamhet, psykisk ohälsa och suicid. Specialistsjukvården ska särskilt uppmärksamma barn och ungas förutsättningar för så god hälsa och skolgång som möjligt i samband med sjukdom och behandling.

Västra Götalandsregionen ska som samhällsaktör vara en föregångare och agera för en hållbar utveckling. Demokratiska värden, som delaktighet och inflytande i samhällslivet och över sina egna livsvillkor, är avgörande för en god hälsa. Västra Götalandsregionen ska vara en öppen och transparent organisation som människor litar på. Civilsamhället unika möjligheter och förmåga att angå och nå ut till invånare ska tas till vara. VGR ska även stärka den idéburna sektorns möjligheter att bidra till den lokala och regionala utvecklingen.

6 Västra Götalandsregionens ekonomi

De år som GrönBlå Samverkan styrde resulterade i goda ekonomiska resultat. På grund av hög inflation har det varit en stor utmaning att planera för en ekonomi i balans. Det negativa resultatet år 2023 och det prognostiserade negativa resultatet för år 2024 innebär att det finns en risk för att underliggande kostnadsproblem byggs på och ökar och blir ett problem att hantera i kommande budgetar. De positiva resultat som i dagsläget prognostiseras för åren 2025 till 2027 är fortfarande osäkra och kommer bara att inträffa om verksamheterna genomför planerade kostnadssänkande åtgärder samt om konjunkturen utvecklas väl. VGR: s ekonomiska resultat måste efter år av underskott stabiliseras och generera överskott för att långsiktigt säkra pensioner, investeringar och VGR: s andra åtaganden

6.1 Ekonomisk utblick

Under 2024 sänker centralbankerna sina styrräntor. Inflationen dämpas i flertalet ekonomier och stabiliserar sig runt eller nära inflationsmålen. Global efterfrågan gynnas därmed i år av lägre inflation och räntor. Denna stimulans blir dock liten jämfört med föregående års åtstramning via de pris- och ränteuppgångar som varit. Priserna är betydligt högre än tidigare, precis som ränteläget globalt. Den nedåtspiral för global konjunktur som inleddes i och med inflationschocken 2022–2023 syns nu alltmer i arbetsmarknader världen över. Något lyft för omvärldskonjunkturen väntas därför inte under år 2024. Den globala tillväxten tar fart först 2025.

BNP-tillväxten i Sverige dämpades 2022–2023 mer än i stora delar av omvärlden, i hög grad beroende på en relativt högre räntekänslighet. Bedömningen är att svensk ekonomi har legat före andra länders i nedgångsfasen. Lägre räntor förväntas därför att lyfta tillväxten i Sverige tidigare än utomlands. Trots räntesänkningar under 2024 så är det först under 2025 som svensk konjunktur stärks mer påtagligt.

Det finns fortfarande flera osäkra faktorer som påverkar antaganden av gjorda prognoser. Kostnadsnivån har ökat snabbt under de senaste åren och har blivit för hög för att få en ekonomi i balans på längre sikt. Därför måste arbetet med att få ned kostnadsnivån i regionens verksamheter fortsätta.

Trots bättre prognoser för ekonomin för åren 2025–2027 kan förutsättningarna förändras. Tidplanen för VGR: s budget behöver balansera behovet av tidiga förutsättningar för förvaltningar och bolag mot behovet av att kunna styra om resurser om förutsättningarna förändras. Det innebär att ett budgetbeslut i juni kan behöva kompletteras med kompletterande beslut i november 2024.

6.2 Skatteintäkter och generella statsbidrag

Det reala skatteunderlaget minskade 2023 och 2024 för att sedan vända uppåt igen. Under 2025 kommer konjunkturen och sysselsättningen att stiga vilket innebär att det nominella skatteunderlaget då växer, ökningen blir nästan i linje med genomsnittet för de senaste tio åren. Det dröjer till 2025 innan skatteunderlaget realt sett överträffar 2022 års nivå. Även om skatteunderlaget i reala termer stärks ytterligare 2026 och 2027 beräknas köpkraften 2027 vara klart under den nivå som varit under de senare åren före

inflationen. Indexuppräknningen är 2,0 procent för samtliga nämnder och styrelser under planperioden.

6.3 Investeringar

Västra Götalandsregionen står alltjämt inför stora reinvesteringsbehov. Prisutvecklingen på vissa byggnadsmaterial har ökat kraftigt, men samtidigt gör det försämrade konjunkturläget att nya upphandlingar kan bli mer fördelaktiga. Detta påverkar budgeten för större fastighetsinvesteringar som beslutades i ett lägre kostnadsläge och projekt som är under pågående planering. Investeringsbudgeten i sig är en årlig utgiftsrestriktion. Därför beror det faktiska utfallet gentemot budget på om investeringarna håller tidplan och kan genomföras i tid. Under de senaste åren har förskjutningar Västra Götalandsregionen i större projekt gjort att budgeten inte uppnåtts vilket ger en förskjutning på den bedömda ökningen av avskrivningskostnaderna. Under rådande ekonomiska förhållanden finns det anledning att nogsamt pröva alla investeringar.

6.4 God ekonomisk hushållning

Enligt kommunallagen ska en regions budget upprättas så att intäkterna överstiger kostnaderna. För att uppnå god ekonomisk hushållning på lång sikt räcker dock inte ett resultat på eller precis över noll. Ett överskott behövs exempelvis för att inflationsskydda det egna kapitalet och för att finansiera investeringar och pensionsutbetalningar.

Ekonomiska marginaler behövs också för att möta konjunkturer, klara oväntade kostnader och genomföra utvecklingsinsatser. En viktig förutsättning för god ekonomisk hushållning är att bygga upp ekonomiska resurser under gynnsamma år (exempelvis genom avsättning till resultatutjämningsreserven) för att klara år med vikande ekonomi.

För en hållbar ekonomisk utveckling krävs en långsiktigt hanterbar nettokostnadsutveckling. I praktiken innebär det att takten för nettokostnaderna inte ska överstiga prognoserna för intäkter från skatter, generella statsbidrag och kommunalekonomisk utjämning.

De ekonomiska utmaningarna för kommuner och regioner blir alltmer påtagliga. De senaste åren med hög inflation, ökade pensionskostnader och stigande räntekostnader har inneburit till historiskt låga resultat i sektorn. De senaste årens svåra ekonomiska läge har ställt krav på att prioritera och planera långsiktigt samt att ta ansvar för en god ekonomisk hushållning och det är viktigt att detta arbete fortsätter även när det ekonomiska läget vänder och ser bättre ut.

Budgetförslaget visar ett resultat på 2 127 mnkr för 2025.

Budgetförslaget är baserat på Sveriges Kommuner och Regioners rapport om budgetförutsättningar som publicerades den 26 april.

6.5 Ekonomisk inriktning för Västra Götalandsregionen

Den övergripande ekonomiska inriktningen är att Västra Götalandsregionen ska ha en god resultatutveckling och finansiell kapacitet samt präglas av god ekonomisk riskhantering och kontroll. Dessa är tätt sammankopplade områden.

Ekonomiska överskott är nödvändiga för att bygga upp den finansiella kapaciteten inför kommande år, och för att säkra en god resultatutveckling krävs en effektiv hantering av uppkomna risker och kontroll över den ekonomiska utvecklingen.

Här är budgetföljsamhet och en ändamålsenlig ekonomistyrning viktiga komponenter. Den finansiella kapaciteten är bland annat betydelsefull för att Västra Götalandsregionen ska kunna betala medarbetarnas framtida pensioner och ett visst överskott i den löpande driften krävs för att investeringsutgifter inte ska leda till en allt för kraftig skuldsättning.

6.5.1 Finansiella mål

- Kassalikviditeten ska överstiga 100 procent.
- Förvaltad pensionskapital ska på sikt täcka det totala pensionsåtagandet.
- Avskrivningskostnaderna som årlig andel av intäkter från skatt, generella statsbidrag, och kommunalekonomisk utjämning ska inte överstiga 6 procent under en rullande tioårsperiod.
- Budgetavvikelsen ska understiga en procent.

6.5.2 Investeringsram

Tidigare har investeringsbudgeten hanterats likadant som driftbudgeten, med årliga beslut om det kommande budgetåret och två planår. Hanteringen är förstälig, men inte oproblematis. En lösning på problemet är att i investeringsbudgeten årligen besluta om storleken på de investeringsutgifter som VGR långsiktigt har råd med, men inte fördela beslutade investeringsutgifter på enskilda budgetår. Investeringsramen för perioden 2025-2034 föreslås därför vara 54 mdkr.

6.6 Fördelning av regionbidrag under perioden

Det ekonomiska läget ljusnar. Samtidigt håller Kristdemokraterna fast vid prioriteringar och långsiktig planering samt säkerställande av god ekonomisk hushållning.

Hälso- och sjukvård

Regionbidraget till den strategiska sjukvårdsnämnden 2025 är 129,6 mdkr. 53 mdkr överförs från den operativa hälso- och sjukvårdsnämnden till den strategiska hälso- och sjukvårdsnämnden för ansvaret för FOU-medel avsedda för FoU-projekt.

Regionbidraget till den operativa sjukvårdsnämnden år 2025 är 52 183 mdkr. Nämnden tillförs 500 mdkr för att upphandla vårdkapacitet, 150 mdkr för att utveckla och förstärka ambulanssjukvården, 10 mdkr för fortsättningen av projektet rörande en robust och hållbar struktur inom IVA-vården samt 5 mdkr för införande av vårdval inom den öppna specialiserade barn- och ungdomspsykiatri.

Vidare tillförs den operativa hälso- och sjukvårdsnämnden 25 mdkr för fortsättning av stärkt samordning kring förlossningsvården, 250 mdkr för ökning av

läkemedelsförmånen, 20 mnkr för läkemedelsleveranser, 45 mnkr för att förbättra vården av patienter med malign smärta samt 5 mnkr för prostata-screening.

Nämndens regionbidrag minskar med 53 mnkr för ansvaret för FOU-medel avsedda för FoU-projekt som övergår och överförs till den strategiska hälso- och sjukvårdsnämnden.

Regional utveckling

Miljö- och regionutvecklingsnämnden: minskat anslag om 100 mnkr. Kulturnämnden: minskat anslag om 75 mnkr.

Infrastruktur- och kollektivtrafiknämnden: minskat anslag med 300 mnkr genom höjd självfinansieringsgrad, minskad administration och ökade intäkter till följd av civila biljettkontrollanter.

Regionstyrelsen

Styrelsens regionbidrag minskas med 423 mnkr för överflyttning för ansvaret för sjukresor till styrelsen för fastighet, stöd och service.

Personalutskottet

Personalutskottet tillförs 60 mnkr för den återstående satsningen på att nå konkurrenskraftiga löner.

Styrelsen för fastighet, stöd och service

Nämnden tillförs 423 mnkr för övertagande av ansvaret för sjukresor.

6.7 Tabellverk regionbidrag

	Budget 2025 Regionbidrag	Plan 2026 Regionbidrag	Plan 2027 Regionbidrag
Hälso- & sjukvård	52 454,5	53 503,6	54 573,6
Strategisk SN	129,6	132,2	134,8
Operativ SN	52 183,2	53 226,8	54 291,4
Delregionala nämnderna	141,7	144,5	147,4
DRN N:a	26,3	26,8	27,3
DRN S:a	21,0	21,4	21,9
DRN Ö:a	17,5	17,9	18,2
DRN V:a	21,9	22,4	22,8
DRN Gbg	55,0	56,1	57,2
Regional utveckling	8 157,5	8 549,3	9 074,3
Miljö- och regionutvecklingsnämnden	896,7	927,2	947,6
Kulturnämnden	1 113,7	1 135,9	1 158,7
Infrastruktur- och kollektivtrafiknämnden	6 147,1	6 486,2	6 968,0
Serviceverksamheter	1 147,2	1 070,8	1 069,3
Styrelsen för fastighet, stöd och service	1 065,5	987,4	984,3
Styrelsen för logistik	59,9	61,1	62,3
Nämnd Hälsan & stressmedicin	21,9	22,3	22,7
Regiongemensamt	7 169,2	6 269,1	7 005,9
Regionfullmäktige	98,2	100,1	102,1
Regionstyrelsen	4 051,7	4 132,7	4 215,4
Regionstyrelsen	2 614,6	2 666,9	2 720,2
Personalutskottet	1 422,0	1 450,5	1 479,5
Hållbarhetsutskottet	15,1	15,4	15,7
Revisorskollegiet	28,2	28,8	29,4
Patientnämnderna	28,4	29,0	29,6
Arkivnämnden			
Koncernbanken	-302,1	-302,1	-302,1
Moderförvaltningen	3 264,8	2 280,5	2 931,6
Summa	68 928,4	69 392,7	71 723,2

7 Ekonomitabeller

7.1 Resultaträkning

(Mnkr)	2025	2026	2027
Verksamhetens intäkter, inkl riktade statsbidrag	16 295	16 784	17 288
varav riktade statsbidrag	3 000	3 000	3 000
Verksamhetens kostnader, exkl av- och nedskrivningar	-79 953	-81 337	-83 525
Avskrivningar och nedskrivningar	-3 600	-4 000	-4 300
Verksamhetens nettokostnad	-67 257	-68 553	-70 537
Skatteintäkter	57 095	59 542	62 002
Kommunalekonomisk utjämning inkl generella statsbidrag	13 960	14 201	14 434
varav generella statsbidrag	6 524	6 720	6 921
Finansiella intäkter	90	90	90
Finansiella kostnader	-1 761	-930	-1 276
ÅRETS RESULTAT	2 127	4 350	4 713

7.2 Balansräkning

(Mnkr)	2025	2026	2027
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
Immateriella anläggningstillgångar	1 325	1 339	1 359
Byggnader och Mark	26 414	27 925	30 114
Maskiner och inventarier	13 321	15 696	18 687
Finansiella anläggningstillgångar	1 100	1 100	1 120
Summa anläggningstillgångar	42 160	46 060	51 280
Bidrag till infrastruktur	313	268	223
Omsättningstillgångar			
Förråd	600	600	600
Kortfristiga fordringar	7 600	7 700	7 900
Kortfristiga placeringar	26 918	26 672	28 519
Kassa och bank	500	500	500
Summa omsättningstillgångar	35 618	35 472	37 519
SUMMA TILLGÅNGAR	78 091	81 800	89 022
EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER			
Eget kapital			
Årets resultat	2 127	4 350	4 713
Övrigt eget kapital	14 788	16 915	21 265
varav resultatutjämningsreserv	165	165	165
Summa eget kapital	16 915	21 265	25 978
Avsättningar			
Avsättning pensioner	39 945	40 560	41 574
Övriga avsättningar	4 700	4 800	4 900
Summa avsättningar	44 645	45 360	46 474
Skulder			
Långfristiga skulder	4 945	4 945	4 945
Kortfristiga skulder	11 586	10 230	11 625
Summa skulder	16 531	15 175	16 570
SUMMA EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER	78 091	81 800	89 022

8 Beslutspunkter

Regionfullmäktige föreslås besluta följande:

1. Regionfullmäktige fastställer regionbidrag till styrelser, nämnder och verksamheter för 2025 i enlighet med föreliggande förslag till budget.
2. Regionfullmäktige fastställer den ekonomiska flerårsplanen för åren 2026 och 2027.
3. Regionfullmäktige fastställer i budgeten angivna prioriterade mål, fokusområden med uppdrag samt finansiella mål.
4. Regionfullmäktige fastställer skattesatsen för 2025 till 11:48 öre per skattekrona.
5. Regionfullmäktige fastställer investeringsramen för perioden 2025 – 2034 till 54 miljarder kronor.
6. Regionstyrelsen bemyndigas att utifrån investeringsramen fastställa investeringsplan.
7. Regionstyrelsen bemyndigas att fatta beslut om tekniska justeringar av regionbidrag till nämnder och styrelser under förutsättning att ärendena inte är av principiell art.
8. Regionstyrelsen bemyndigas att vid behov fastställa andra tidpunkter för uppdrag och detaljbudget.
9. Regionstyrelsen bemyndigas att disponera medel inom koncernbanken och moderförvaltningen i syfte att kunna fullfölja samordningsansvaret och uppgiften om övergripande ansvar för verksamheter i egen regi.
10. Regionstyrelsen bemyndigas att fastställa fastighetsindex.
11. Regionstyrelsen får i uppdrag att besluta om tekniska planeringsanvisningar till nämnder och styrelser för 2025, 2026 och 2027 med den av regionfullmäktige fastställda budgeten och flerårsplan som grund.
12. Operativa hälso- och sjukvårdsnämnden ska senast 30 september fatta beslut om uppdrag, finansiering med mera till vårdens utförare för budgetåret 2025 samt för 2026 och 2027.
13. Miljö- och regionutvecklingsnämnden, Infrastruktur- och kollektivtrafiknämnden, och kulturnämnden ska senast 30 september 2024 fatta beslut om uppdrag, finansiering med mera till respektive verksamheter för åren 2025, 2026 och 2027. Andra ekonomiska frågor som påverkar annan förvaltning ska vara hanterade senast 31 augusti.
14. Nämnder och styrelser ska senast 30 november fastställa budget och verksamhetsplan för 2025 i enlighet med de uppdrag, inriktning och den finansiering som fastställts.
15. Nämnder och styrelser ska senast 30 november fastställa ekonomiska flerårsplaner och verksamhetsplaner för åren 2026 och 2027 i enlighet med de uppdrag, inriktning och den finansiering som fastställts.
16. Styrelsen för fastighet stöd och service och styrelsen för logistik ska senast den 30 oktober 2024 teckna serviceöverenskommelser med berörda verksamheter.
17. Regionstyrelsen får i uppdrag att, inom ramen för sin uppsiktspflicht, följa och granska hur styrelser och nämnder genomför sin budget för 2025 och planer för 2026 och 2027.
18. Regionfullmäktige uppdrar åt regionstyrelsen att påbörja ett utvecklingsarbete för att få mer långsiktighet i planeringen med inriktningen att fasa ut den ettåriga budgeten för utförarstyrelserna. Uppdrag och ekonomiska förutsättningar ska i stället utgå från flerårsplaneringen.
19. Regionfullmäktige fastställer i övrigt i budgeten angivna mål och fokusområden samt inriktningar för 2025 samt plan för 2026–2027.